

mine domini: Hofanna in altissimis. De pago sacerdotū in quo nutriebatur pecora ipforū, videlicet Betphage inter Bethaniā & Hierosolymā sito, mittit dñs discipulos Hierosolymā ad afferendū pullū & asinā. Quoniā futurū erat à tēplo sacerdotū legaliū, eo relicto, destinandos esse apostolos ad pullum, idest gentiū populū adhuc indomitū domino afferendum, & asinā Iudaeorum gentem quot quot ex illis crediderūt adducendam. Beati tres euangelistae, Mar. 11. cap. Luc. 19. Ioa. 12. de pullo tantum faciunt mentionem. Matthaeus verò & asinam inducit, quoniam super vtrumq; dominus sedit, aliquādo in vno, nonnūquā verò in altero iumentorum. Et quoniā beatus Matthaeus Hæbraica lingua euangeliū scripsit Iudæis, illos à Christi fide nō excludit: cū & plurimi ex eis crediderūt. Cæteri verò tres euangelistae quoniam inter gentes cōscribere, Marcus in Italia, Lucas in Achaia, Ioānes in Asia: de pullo quo gentes significantur in domitæ, & sine legis fræno viuentes mentionē tantū fecerunt. Propheta porrò Zacharias cap. 9. sic ait: Exulta satis filia Sio (Dicit. & filia Sio scriptum est ab Esaia cap. 62.) iubila filia Hierusalem: ecce rex tuus veniet tibi iustus & saluator: ipse pauper & ascendens super asinam, & super pullum filiū asinæ. Nimis fidem confirmat, Christū dominū sic venisse & sic fecisse, quemadmodum per prophetas fuit prænūtiatum. Prophetias siquidem quas legimus de Messia in euangelio adimpletas cernimus. Ad eò verò humilis dominus Hierusalem ingreditur, quoniā ad patiendū in ea venerat: quo & se adductum spōte sua ostendit. Qui enim tantā turbam tunc in obsequium habuisset, poterat vi humana, si vellet, ne pateretur se se tueri: præsertim verò cui præsto adessent, si id quoq; vellet, angelorum infinitæ myriades, cui omnis obsequitur cœlestis curia. Quod luce clarius manifestatur, cum dixit Petro Matth. 26. An putas quia non possum rogare patrē meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones angelorum? Quomodo ergo implebuntur scripture, quia sic oportet fieri: maxime cum in populari illa acclamatione diuinitas eius satis prædicaretur, à turba dicente: Hofanna filio David, salua obsecro fili David, in altissimis salua nos, non à temporali seruitute Romanorum, sed salua à tyrannide diaboli, mundi & carnis: Salua in altissimis. Omnium proculdubio se etiam ostendit dominū, cū dixit discipulis quos misit ad adducendā asinam & pullum: Si quis vobis aliquid dixerit, dicite, quia Dominus his opus habet. Dominum absolute se dicit, non dominū Hierusalem, vel Iudææ, sed dominum vniuersorum: Dominus, inquit, his opus habet. Sanè admirabilis fuit hic ingressus domini in Hierusalem: quē super asina & pullo sedentem plus veneratur turba, ac maiori acclamatione extollit, quā si à plurimis stiparetur militibus, & phalerato equo urbem ingrederetur. Nā si ob humanā pompam & fastū veneraretur à turba, & illi acclamaretur à populo, cultui regio id factum tribueretur. Cum verò dñs nunc tanta humilitate ingrediatur, nimirū duodecim pauperculus discipulis associatus, & super despectisani malibus sedens, quibus pro sella apostolica vestis substernitur, Christi diuinitatis indubitata sunt testimonia. Quo etiam tendit acclamatio illa, Rex Israel, Ioa. 12. & illa: Deus qui saluet in excelsis: Item quod palmarum ramis excipitur, victoriam designantibus: quodq; plurima turba vestes sternit in via, & alij etiam ramos de arboribus cæsos. Ex quibus omnib; manifeste ostenditur regnum ipsius spirituale, omniumq; dominū esse vniuersalem & regē: qui altiori modo & sublimiori, quam huius seculi reges, in nobis regnet ac dominetur. Quod autem vestes prosternantur in via: voluntatem designat, qua tota vestitur anima, Deo sub

ie etiam fieri, idq̄ quod plus amatur illi submitti: quod raro terrenis offertur regibus. Deo vero is semper offert, quisquis est illi verus fidelis. Nam Dei regnandi consuetudo voluntatis amore inchoatur. In capite libri scriptum est de me vt facerem voluntatē tuam: Deus meus volui, & legem tuā in medio cordis mei, Psal. 39. Reges terreni corporibus imperāt non affectib⁹. Regi verò cœlesti obsequio corporis inseruire nō prodest, nec flectere genua nisi illi flectatur & mens, & voluntas deferatur & amor. O regnandi solius Dei maiestas, o nimia subiectorū felicitas, quando ipse Deus amore regnat, & subditus amando obsequitur. Exuamur ergo terreno amore, voluntatē nostrā qua transiturus est dominus illi prosternamus, vt nobis & mansuetus appareat, & in cœlestem Hierusalem regnantē ceruamus. Nam si virtutes & pœnitentiam furori dñi opposuerimus: mansuescet vtiq̄, & dicitur nobis: Ecce rex tuus venit tibi mansuetus. Sic pœnitentibus Nininitis nitem se dñs prœbuit, cum clamaret Ionas quadragesimo die vrbe subuertendā. Sic Ezechie flenti ad quem decem annorū spatiū protenditur vita, Esa. 38. Igitur voluntatem ab omni temporali desiderio exuamus, illamq̄ domino prosternamus: nihil volentes, nihilq̄ amantes preter ipsum aut propter ipsum. Ramos alij de arboribus cœdebant sternentes in via, abscindēdos errores & peccata significantes, quæ sub pedibus domini vt emundarentur submittebant. Bene ad pedes domini ruit Magdalena in ciuitate peccatrix, Luc. 7. quando & hij ramos scindentes submitunt domini pedibus. Si superbus es rescinde superbiā, & sub pedibus domini submitte ambitionem humilitate prostratus, & ab excelsa arbore ramum detraxisti. Si ira percitus es, desine ab ira & derelinque furorem: & sub pedibus domini submissus pacientiam suscipe ab illo: qui cum malediceretur non maledicebat, cum pateretur non comminabatur: & ramum ab ignea arbore detraxisti. Si ab auaritia occuparis, domini pedes cum peccatrice superfluum bonorum largitione in pauperes terge, nec tantum ramū sed & radicē plurimorum malorum amputasti. Si temporalis dñs es, vel rex, seu spiritalis prælatus, quot vitia à subditis pellis, tot ramos cædis & sub domini pedes sternis. Si tibi compertū est iudicē vel prætorem tuum ius violare, frange virgam illius & alij officium tradito, & sic de arboribus ramos cædisti, & sub pedibus domini strauisti. Hos igitur ac similes ramos homines à se ipsis cedere oportet: quando ipse dominus & Deus noster, & si nos reliquerit in manu cōsiliij nostri, tamen habenas manu sua retinet, vt in chamo & freno maxillas eorum constringat, qui non approximant ad illum. Tu sane dices, rex sum: sed vide habenam in manu domini: terribilis & ei, qui aufert spiritum principum, terribilis apud reges terræ. In manu enim domini est, regnum & dominium tibi auferre. Dedit tibi Deus oculos, tamen eius in manu est, te quotiens velit priuare visu. Dedit tibi diuitias, sed eius in manu est, quotiens velit, eas tibi auferre. An non sic sentit ille, qui ex diuite in summam deiectus miseriam dixit: Dominus dedit, dominus abstulit? Donat tibi vitam, verum in eius manu est tollere eam: Dominus mortificat, & viuificat, deducit ad inferos, & reducit. Dominus pauperem facit, & ditat, humiliat & subleuat, dixit Anna mater Samuelis, prim. Reg. 2. cap. Itaque semper dominus sedet super asinam & pullum, siue senes siue iuuenes simus. Ipse, inquam, desuper sedet, habenas in manu habens. Quòd si non recte incederimus, percutiet & confringet nos. Qui autem voluntatis vestes prosternunt, super omnia Deum diligentes, & ramos peccatorum cædentes, sub eius pedibus spargunt frondes, veram agentes pœnitentiam

tentiam. Quibus dicitur, cum finis appropinquauerit: Dicitur filie Sion, Ecce rex tuus uenit tibi mansuetus. Filia Sion dicitur Hierusalem: quoniam mons Sion iminebat urbi, quam muniebat arx eo in monte posita. Est & mons Caluarie in eius montis parte in quo dominus patibulum subiit, nosq; à tenebrarum potestate redemit. Est & cœnaculū, ubi diuinissimum sacramentum, dominus corporis & sanguinis sui instituit: ubi & Spiritus sanctus in discipulos domini aduenit, & gratia confirmauit: Cui cum patre & filio est honor, gloria, & imperium in æternam. Amen.

TRACTATUS SECUNDVS.

In XXI. cap. beati Matthæi.

In hac solenni pompa qua suscipitur dominus in Hierusalem, uoluit designare statum futuræ militantis ecclesiæ, & sui aduentus in carne exitum gloriosum, quo die qui ab isto fuit octauus, resurrecturus erat, diabolo & morte deuictis abolitisq; peccatis. Ideo mittit duos ex discipulis in Hierusalē, ut inde ducant asinam Iudeorum oneribus legis assue factam: lasciuumq; populū gentium, pullum super quem nemo hominum sedit: quoniam per hos duos populos eius erat sacratissima passio consumanda, quando ipse prædixerat: Ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur principibus sacerdotum & scribis: & condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illudendum & flagellandum, & crucifigendum: & die tertia resurget. Adducunt discipuli utrumq; iumentum, nempe utrumq; populū: quoniam Iudas ex apostolorū numero unus illum Iudeis tradidit: & Iudei gentibus, qui illum & flagellatum cruci affigunt. Victor tamen dominus ex hac beatissima passione sua euasit: cum peccata deleuit, mortem & diabolum uicit. Et quia id fuit opus summæ misericordiæ, ramos in uia illi strauit turba: & quia victor ascendit die tertia, cum ramis palmarum illi obuiam uenit: & quoniam per passionem eius redempti sumus à miserima seruitute diaboli & peccati, illi acclamatur: Hosanna in altissimis, salua obsecramus te, salua in excelsis. Pius redemptor summo nos diligens affectu, non dedignatur asina & pullo ueluti in Hierusalem, qui pro nobis dignatus est patibulum crucis subire, & in medio duorum latronum collocari, & à populo Iudeorum & gentium in illam humilitatem deuenire pro ipsarum gentium & Iudeorum salute. At qui apostolica uestis iumentis substernitur, quoniam super sanctum Baptismum per apostolos prædicatum Christus dominus in utroq; erat populo habitaturus. Procedit igitur Christus dominus uiam suam in Hierusalem, eique obuiam turba uenit cum ramis palmarum, acclamantes: Rex Israel, secundum beatum Ioan. capit. 12. & Luc. capit. 19. & secundum Marc. capit. 11. dicentes: Hosanna, benedictus qui uenit in nomine domini: Benedictum quod uenit regnum patris nostri David, Hosanna in excelsis. (Cum audis diuersas populi uoces, quæ tandem in idem redeunt: scito omnia illa uerba exclamasse turbam: & unū quidem euangelistā unum illorum uerborum: alterū uero, alterum recitasse. Itaq; simul collectis uerbis, hæc erat acclamatio: Hosanna filio David, benedictus qui uenit rex in nomine domini: et benedictum quod uenit regnum patris nostri David, pax in celo & gloria in excelsis, Hosanna in altissimis: hoc est, salua obsecramus te in excelsis. Tur

ba igitur diuino instinctu in illa hora afflata, diuinitatem Iesu pariter & humanitatem
 confessa est, eum regem æternum, cuius regni non erit finis acclamans: & saluatorem in
 excelsis, salutem nimirum æternam donantem, & verum David regnum cuius non erit
 finis aduenisse protestatur. Nulli vnquam Romanorum victori Cæsari sic est à populo ac
 clamatum, nec tales vnquam honores tulit, vt illum turba ciuitate egressa palmarum
 ramis læta exciperet, & in via vestes prosterneret: & omnes vnà clamarent: Salua nos, o
 rex, Salua, bñdicte, qui venis in nomine domini: Salua obsecramuste: Salua nos in æternū.
 Hoc enim signant verba in altissimis & in excelsis salutem æternam: qui cum saluatur in cæ
 lo, in æternum saluus erit, dicente domino de iniquis: Ibunt hi in supplitium æternum,
 iusti autem in vitam æternam. Christus autem dominus, quoniam morte doloribus &
 opprobrijs plena nos in cruce saluaturus erat, ad tantum triumphum & voces, super asi
 nam & pullum humilis processit, considerans quot cruciatibus pax illa in terra & glo
 ria in excelsis hominibus reddenda erat: & quot flagellis donanda illa æterna salus,
 quam vehementissimo turbæ affectu poscebant. Qua propter & beatus Lucas refert do
 minum lachrymas emisisse, dum videret ciuitatem Hierusalem, eo quòd non cognouis
 set tempus visitationis sue, quodque die ab hinc sexta esset acclamatura: Tolle, tolle,
 crucifige eum. Adeo est instabile vulgus: præsertim Iudaicus ille populus à phariseis &
 pontificibus suis subornatus. Hinc etiam edocemur, vt honores terrenos vilipendamus,
 vt pote fragiles & instabiles. Propterea Deus, cum illi veras laudes populus reddidisset,
 ipse lachrymas fundit videns ciuitatem: & asina vehitur, tanquam omnia parui pen
 dens. Apostolis porrò præcipitur soluere asinam & pullum, quibus peccatorum solutio
 erat committenda: & per quos à tenebris eruendus erat vterque populus sua prædica
 tione, per illos vtiq; & vtrumque animal soluendum erat & adducendum ad Iesum.
 Iidem beati apostoli vestimenta sua iumentis substernunt, vt super sedeat Iesus: Quo
 niam ipsi eum per vniuersum orbem duxerunt: nimirum sanctissimam eius vitam, præ
 dicationem, & miracula annuntiantes: tum & verum Deum & Messiam in lege &
 prophetis promissum, qui peccata deleturus erat & animas saluaturus, omnibus præ
 dicantes. Sedet igitur dominus fide & charitate super vtrumque populum, paucos Iu
 dæorum credentibus & bona operantibus. Procedit dominus stipatus caterua gentium
 credentium & diligentium populorum, associatus beatis apostolis. Sic omnibus acclaman
 tibus: Benedictus qui venit in nomine domini, rex Israel, Hosanna in excelsis, Hiero
 solymam ingreditur. Hanc vocem sacrosancta mater ecclesia bis in fine præfationis misse
 repetit. Dicens enim, Sanctus, Sanctus, Sanctus, dominus Deus Sabaoth, quo trinita
 tem diuinarum personarum in essentia vnitatem denotat, addit Hosanna in excelsis.
 Tunc sumens à turba ista Iesu acclamanti, Benedictus qui venit in nomine domini, ite
 rum eandem vocem repetit, Hosanna in excelsis. Exiunt vestimenta sua, & proster
 nunt in via plurimi: quoniam futurum erat plurimos relictis omnibus dominum imita
 turos: ac nudos à secularibus bonis nudum in cruce dominum sequuturos. Quin plurimi
 eorum futuri erant martyres, non temporalia tantum relicturi, sed ipsum corpus anime
 quodammodo tegumentum, cruciatibus tradituri. Quorum quidam membratim dissecti
 sunt,

sunt, alij decoriati, alij igne adusti, alij gladio, alij sagitta percussi: corpusq; ipsum pro Christo tradiderunt vultu ita alacri & prompta voluntate, velut si corporis indumentum deposuissent. Quod iam tunc significans turba vestimenta sua sternebat in via: alij cedebant ramos de arboribus: & sternebant in via, temporalium rerum superflua abscondenda esse significantes. Quae plurimi reges & imperatores & diuites mundi absciderunt & a se abstulerunt, ecclesias & xenodochia & orphanotrophia constituentes, ac redditibus plurimis dotantes: infirmos, pauperes, expositosque infantes alentes, & omni pauperi subuenientes. Vnum veruntamen inter caetera huius admirandi triumphi mirabilius est: quod duci & imperatori post actam victoriam exhibetur triumphus, & victoris praeconia acclamantur. Caeterum Christo domino ante actum praelium, ante diuitum diabolum, mundum, & mortem triumphus exhibetur, & acclamatur: Benedictus rex, qui venit in nomine domini, Hosanna in excelsis. Per hoc significante spiritu sancto victoriam in manibus Christi semper fuisse, & quotienscunq; vellet posse illam de inimicis habere. Caeteri vero reges & duces, tunc potiuntur victoria, cum hostem sibi submitunt: non cum ipsi volunt, sed quando illis desuper datur. Igitur Christus dominus cum voluit, tunc victoriam reportauit, quae dubio procul a voluntate victoris pendebat. Quia vero postquam conceptus est meruit, & natus & viuens nunquam vicisse destitit, ob id a populo illi acclamatur & exhibetur triumphus antequam morte sua & gloriosa resurrectione consumetur victoria, tanquam semper victori, & qui eam posset de hoste, quandocunq; vellet referre. Benedictus sit igitur in aeternum Christus, Saluet obsecremus omnes nos in excelsis gratia sua: Cui est honor, gloria, & imperium in aeternum. Amen.

TRACTATUS TERTIVS.
In XXI. cap. beati Matthaei.

Laetitia populi inenarrabili suscipitur dominus in Hierusalem, quo iam praefiguratur fore, vt doctrina Christi summa alacritate in omni terrarum orbe recipiatur. Quidam igitur exuentes vestes sternunt illas in via, eo significantes & dignum esse Christum, cui totus orbis subdatur: & propter nomen eius omnibus relictis idolis & ceremonijs legis abolitis, solum illum adorandum esse, ac soli Deo inseruiendum. Alij arbores ramos spoliant, quibus viam replent: viam mandatorum eius significantes ornata & letam virentibus operibus bonis: nullumq; in ea offendiculum reperiri, nullumque siccum & aridum bonorum operum mandatum esse, immo virentia ac fructuosa omnia facientibus ea. Ita de se dñs dixit flentibus mulieribus: Si in viridi ligno haec faciunt, seipsum denotans, quemadmodum & Dauid de viro beato ait, Psalm. pri. Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. Alij egressi de ciuitate cum ramis palmarum exierunt obviam domino, significantes qui dominum Christum sequuntur, semper victoriae palmam obtinere. Persequi

Aa ij namq;

namq. possunt, sed flecti nequeunt. Capi etiam possunt, sed verbum Dei (inquit beatus apostolus Paulus) non est alligatum. Torqueri possunt, at non fortitudine animi & constantia deici. Occidi possunt, non tamen vinci. Quin potius tortores ipsi à pueris & puellis pro Christo lætissime morientibus deuicti sunt. Super asinam & pullum sedet, qui super animam & corpus suorum fidelium quietus sessurus erat. Illi obsequitur anima cogitationum onere pressa, & sub eius virga ab omni distractione & multitudine cogitationum quæta degit. Corpus etiam pullus indomitus a varijs concupiscentijs abstinet: recte per os David spiritu sancto id significante, qui Psal. 83. ait: *Quam dilecta tabernacula tua domine virtutum: concupiscit & deficit anima mea in atria domini. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.* Ceterum hoc valde admiratu dignum in hac celebri domini pompa, quòd post Lazari suscitationem collecto consilio, pharisæi & sacerdotum principes illico decreuerunt (dicente Caïpha: *Expedi, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat*) interficerent eum: dederantq. mandatum vt si quis cognouerit vbi sit, indicet vt apprehendant eum. Dominus autem iam non palam ambulabat apud Iudeos, sed abiit iuxta desertum in ciuitatem, quæ dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum discipulis suis, Ioan. 11. Veniens autem in Hierusalem suscipitur cum ramis palmarum acclamante populo: *Benedictus rex, qui venit in nomine domini, Hosanna in excelsis.* Iam promittebatur, quo magis mundus obsisteret Christo, eo amplius mundum succumbere & iugo Christi submitti. Sic quoque euenit prædicantibus per orbem discipulis, vt quo plures illis opponerentur, eò plurimi conuerterentur, id acclamantes: *Benedictus qui venit rex in nomine domini, Hosanna in excelsis.* Ostendit autem dominus facillimum illi esse orbem, si vellet, sub pedibus suis subdere: & quotiens vellet, & quomodo vellet introire in Hierusalem: & sola voluntate sua, & propter obedientiam patris pro salute humani generis fuisse passum. Per medios igitur hostes dominus eximia caterua procedit, omnifq. Hierosolyma admiratur, videns illum tanta acclamatione & pompa susceptum, & sic intrepide introire in urbem, aduersus quem iam promulgatum erat mandatum: vt si quis cognouerit vbi sit, indicet vt apprehendant eum. Ecce illum à Caïpha: ecce illum à Pharisæi: ecce illum, non opus est vt quis indicet vbi sit. Ecce adest super asinam sedens, innumerabili turba circumdatus, & palmarum ramis susceptus, & vocibus ad cælum vsq. sonantibus: *Benedictus qui venit in nomine domini rex. Benedictum quod venit regnum patris nostri David: Saluos obsecramus te in excelsis. Accedite à pharisæi, accedite sacerdotum principes, qui coactio concilio decreto statuistis, vt capiatur Christus & occidatur, nunc capite et interficite: ecce palam adest. Sed à diuini miraculi magnitudo. Pharisæi & sacerdotum principes cæci, vbi eum Deum omnipotentem agnoscere debuerunt, ibi ignauia & stupore depressi, nec capiunt, nec illicredunt: sed mirantes pompam, & consonam populi vocem, quodq. palmarum ramis victoria illi portendebatur, ad rem ipsam attoniti tacere: nec tunc licuit illis in Iesum violentas manus injicere: quia nondum venerat hora, qua ipse pati dignatus est. Lætitia ergo inenarrabili hac die lætata est in ingressu domini Hierusalem, significans lætaturum orbem in aduentu domini, cum per apostolos annunciabitur, iuxta vaticinium illud Esaie 9. dicentis: *Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur**

tantur in messe, sicut exultant victores capta præda, quando diuidunt spolia. Iugum enim oneris eius, & virgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti, sicut in die Madian. Sicut igitur qui in messe lætantur, cum iam tempus adest fructus percipiendi: & victores cum spolia diuidunt, labori sine imposto: ita & nos lætabimur coram te, quoniam tu vnus nobis causa fuisti, vt bonorum operum maturescerent fructus, vt iam nõ reponantur iusti in Abrahamæ sinu: sed fructum bonorum operũ, cū decesserint, per gratiam passionis tuæ præstitum (quam gratiam nobis per sacramenta donanda patiens meruisti) statim in gloria consequantur: vel si quæ reliquæ peccatorum venialium inbasere, vel pro mortalibus satisfactiones non præstiterit, purgentur: vt purgati continuo Deum facie ad faciem videant: quando tu domine satanicum iugum, quo humanum genus idolorum cultura deditum, subiciebatur: & virgam humeri eius, qua nos percutiens superbia sua, quocunq; vellet trahebat: & sceptrum eius, qui peccatum per primos parentes commissum à nobis cum vsura multiplicium peccatorum exigebat, superasti. Superasti, inquam, quando crucem humeris baiulans iugum tuũ suauè nobis præstitisti, & onus tuum leue humeris nostris imposuisti, & peccatum primorum parentum & nostrum tua passione aboluitum à nobis per sãctum baptismum deleuisti: iterumque commissum per sacramentum confessionis & veræ pœnitentiæ abstulisti. Sicut in die Madiã inquit, quandoquidem Gedeon (prout habetur Iudi. cap. 7.) congregatis contra Israel Madiãnis numero centum triginta quinque millium, trecentis tantum viris associatus, & his sine armis, quorum singuli lagenas vacuas lumine intus incluso, sinistris ferrent, dextris vero tubas, quibus clangentibus, & lagenis inuicem complofis, & lumine coruscante, & ad tubæ sonitum ipsis clamantibus, gladius domini & Gedeonis, omnis Madian perijt, cæsis centum viginti millibus. Dominus igitur sicut in die Madian victoriam fecit: quando non armis, sed paucis discipulis congregatis, qui per totum orbem nomen Iesu acclamarent: & lagenis inter se complofis, idest discipulorum corporibus torturæ & neci propter idem nomen expositis, lumen spiritus sancti in terris apparens, multos longa obtenebratos caliginè ad ipsius Christi Dei & hominis cognitionem adduxit. Qui & ipse dum crucifigitur, lumine suæ diuinitatis ibi ostenso, multi pectora tundentes conuertebantur. Et latro eũ Deum proclamant, inquit: Domine memento mei, dum veneris in regnum tuum. Item Centurio & qui ex aduerso stabant custodientes Iesum, timuerunt valde, dicentes: Vere filius Dei erat iste, cuius in decessu terra tremuit, sol obscuratus est, ac monumenta mortuorum aperta sunt, & velum templi scissum est à summo vsq; deorsum. Suscipitur igitur dominus à turba in Hierusalem palmis & acclamatione diuina: qui à toto orbe suscipiendus erat lætitia magna, sicut lætantur qui fructus colligunt, & diuidentes spolia denictis hostibus, sicut in die Madian, gratia domini nostri Iesu Christi: Cui est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS QUARTVS.

In XXI. cap. beati Matthæi.

Suscipe Christum Iudæa. Suscipe, noli abijcere. Tibi enim missum est verbum salutis. A iij Tibi

Religiosi ap-
probati a do-
mino osten-
duntur

Tibi Christus promittitur. Ipse Dei verbum tuus est prædicator. Ipse te quærit. Ipse inter tuos nunquam visa miracula operatus est, operique opus adnectens vsque ad Lazari suscitationem processit: qui iam quatríduò in monumento iacebat fortens. Agnosce actorem vitæ, largitorem salutis, operatorem redemptionis, ac mortis abolitorem. Verum ad te Messiam aduenisse agnosce: verum filium Dei viui crede: vide turbam tum acclamantem: Benedictus qui venit in nomine domini rex, & benedictum quod venit regnum patris nostri David, Hosanna in excelsis. Futurum quippe erat credituros ex Iudeis, quorum in die pentecostes crediderunt tria milia, & iterum die altera quinque milia, prout habetur Acto. cap. 2. & 4. tanto agi spiritu, vt omnibus suis venditis, & eorum pretio ad pedes apostolorum deposito, nihil præter Christum possiderent, & in communi agerent vitam: quam nostri temporis veri religiosi imitantur. Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna: nec quisquam eorum quæ possidebant, aliquid suum esse dicebat, sed omnia illis erant communia. Hoc turbæ significarunt, projicientes à se vestimenta sua & prosternentes in via, qua dominus transiturus erat. De his qui omnibus renunciauerant, & quibus omnia erant communia, magna semper apostolis cura fuit: nec minima etiam diabolo est, detrahendo sacris religionis in hanc diem vsq; per Lutheranos, qui voce domini condemnantur: cum Mat. supra 19. capit. dixit inueni: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia que habes, & da pauperibus: & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me. Et iterum: Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit, Mat. 19. Conuincit etiam hos hæreticos sacras impugnantem religionem, inducta proximè ex Actis apostolorum auctoritas cap. 4. Nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Habebant quidem in communi, sed nemo suum esse dicebat: nec priuatim aliquius eorum erant in communi possessa. Beatus apostolus Paulus, prout ipse narrat ad Gal. 2. ca. illi commendatum dicit à beato Petro, Iacobo & Ioanne, vt gentibus prædicans pauperum in Hierusalem memor esset: Et cum cognouissent, inquit, gratiam, quæ data est mihi, Iacobus & Cephas, & Ioannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi & Barnabæ, societatis: vt nos in gentes, ipsi autem in circuncisionem, tantum vt pauperum memores essemus. Quanta autem solitudine iniunctum pium opus beatus Paulus compleuerit, ipse ad Ro. cap. 15. refert, dicens: Nunc igitur proficiscor in Hierusalē ministrare sanctis. Probauerunt enim Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctos qui sunt in Hierusalē. Placuit enim eis, & debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles, debent et in carnalibus ministrare illis. Hoc igitur cum consummauero, et assignaui eis fructum hunc, per vos proficiscar in Hispaniam. Nec beatus apostolus per alium illis hunc fructum mittit, sed per se ipsum: quanta deuotione in pauperes in communi degentes affici debemus, ostendens. Et pri. Cor. 16. ca. ait: De collectis autem quæ fiunt in sanctos, sicut ordinari ecclesijs Galatiæ, ita & vos facite: Per unam sabbati vnusquisque vestrum apud se seponat, reconduces quæ ei bene placuerit: vt non cum venero, tunc collectæ fiant. Cum autem præsens fuero, quos probaueritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Hierusalē. Quod si dignum fuerit

ut ego eam, mecum ibunt. Et ad Cor. 2. cap. 9. ait: Nam de ministerio quod fit in sanctos, ex abundantia est mihi scribere vobis. Scio enim promptum animum vestrum, pro quo de vobis glorior apud Macedones. Quoniam & Achaia parata est ab anno praeterito: & vestra emulatio prouocauit plurimos. Misimus autem fratres, ut ne quod gloriamur de vobis, euacuetur in hac parte: ut (quemadmodum dixi) parati sitis: ne cum venerint Macedones mecum, & inuenerint vos imparatos, erubescamus nos, ut non dicamus vos, in hac substantia. Necessarii ergo existimaui rogare fratres, ut praueiniant ad vos, & praeparent repromissam benedictionem hanc, parata esse sic, quasi benedictionem, non tanquam auaritiam. Hoc autem dico: Qui parce seminat, parce & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit Deus. Plura alia beatus apostolus prosequitur, usque ad finem eiusdem capituli: suadens Corinthiis, ut hanc faciant eleemosynam in: sanctos, qui sunt in Hierusalem. Quanto autem studio beatus apostolus Paulus veneretur illos, qui vestibus spoliati, sua omnia sub pedibus domini submiserunt, verba eius totiens repetita, & sollicitudo eius in subueniendis illis ostendunt. Confundantur igitur detrahentes sacris religionibus, & sanctis viris religiosis, qui omnibus spretis vitam agunt celibem: & in communi degentes, nemo aliquid sibi possidet, sed omnia illis communia sunt, imitatores beatorum apostolorum domini facti & sanctorum priscorum, qui in initiatione nascentis ecclesiae fuerunt in Hierusalem, quos mirabiliter designarunt isti deuotissimi viri, qui a se proiectis vestimentis suis, illa sub pedibus domini euntis in Hierusalem strauerunt. Nec minus mirabiliter alij ramos oliuarum cedebant & sternebant in via, designantes oleastrum infructuosum, id est gentium populum in bonam oliuam inserendum fore, cuius rami caesi, & in via sunt conculcati. Quod & beatus apostolus Paulus manifestis verbis insinuat ad Rom. cap. 11. dicens: Vobis enim dico gentibus: Quamdiu quidem ego sum gentium apostolus, ministerium meum honorificabo: si quomodo ad emulandum prouocem carnem meam, & saluos faciam aliquos ex illis. Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi: quae assumptio, nisi vita ex mortuis? Quod si delibatio sancta est, & massa: & si radix sancta, & rami. Quod si aliqui ex ramis fracti sunt: tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis & pinguedinis oliuae factus es, noli gloriari aduersus ramos. Quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te. Dicis ergo: Fracti sunt rami, ut ego inserar: Bene: propter incredulitatem fracti sunt: tu autem fide stas. Intellige fidem gratia formatam, quod iam alias diximus. Quotiens enim audis hominem, si aliud non additur, intelligis viuum: cum audis fidem, intellige gratia operantem, viuam non denique mortuam. Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. Ramis igitur oliuarum, quos multitudo illa frangit, & in via proicit, designant gentem incredulam Iudaeorum a Christo domino recessuram: & illorum loco gentium populum inserendum. Alij autem de ciuitate Hierusalem exeuntes ramos palmarum manibus portant, signantes victoriam a Hierusalem exituram: quam dominus in die suae sacratissimae passionis operatus est. Ipse namque dixit, prout refert beatus Luc. cap. 13. Veruntamen oportet me hodie, & cras, & sequenti die

die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Hierusalem. Quod autem David pronunciauerat, dicens psal. 136. Si oblitus fuero tui Hierusalem, obliuioni detur dextera mea. Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui. Si non proposuero Hierusalem in principio letitiæ meæ. Ecce Hierusalem posita est in principio & victoriæ & letitiæ, quia non capit perire prophetam extra Hierusalem: illum scilicet de quo Moyses dixerat: Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum. Qui autem verba eius quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego ultor existam. Sequitur oratio David pro populo gentium, dicens: Memor esto domine filiorum Edon, in die Hierusalem: quando scilicet veneris in Hierusalem memorare populi gentium. Quod & dominus fecit, sedens super pullum indomitum, qui typum gentium gerit. Quod nunc significatum post resurrectionem impleuit, dicens: Euntes ergo docete omnes gentes, Matth. vlt. Et Mar. vlti. Euntes in mundum vniuersum prædicate euangelium omni creaturæ. Ecce quomodo memor fuit Deus filiorum Edon in die Hierusalem. Ducitur ergo agnus triumphans in Hierusalem immolandus, qui multis retro seculis designatus erat per agnum illum paschalem, quem dominus solemniter immolari præcepit, Exo. cap. 12. vt sanguine eius superliminaria, & postes domorum fidelium intinctæ liberentur à morte perpetua, gratia domini nostri Iesu Christi: cui cum patre & Spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS QUINTVS.

In XXI. cap. beati Matthæi.

Laus vocalis.

Populi excelsa voce vnanimis Deum laudant, dicente euangelista: Turbæ autem quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna filio David, benedictus qui venit in nomine domini: Hosanna in altissimis. Et beatus Lucas cap. 19. ait: Et cum appropinquaret iam ad descensum montis Oliueti, cæperunt omnes turbæ descendentiū gaudentes laudare Deum voce magna super omniibus quas viderant virtutibus, dicentes: Benedictus qui venit rex in nomine domini, pax in cælo, & gloria in excelsis. Non habent quid garriant hîc taciturni hæretici, damnantes laudes vocales, & omnem orationem vocalem silentio prætereuntes, cum satis perspiciant magna hîc voce populi laudatum dominum. Quin mihi videntur similes pharisæis quibusdam, qui inter eam turbam commixti erant, de quibus refert beatus Lucas, dicens: Et quidam pharisæorum de turbis, dixerunt ad illum: Magister, increpa discipulos tuos. Quibus ipse ait: Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt. Hæreticorum patres hi pharisæi sunt, prohibentes laudes vocales domino reddi. Quas ipse maxime probat, inquit: Dico autem vobis quia si hi tacuerint, lapides clamabunt. Post vltimam illam cœnam, in qua dominus diuinissimum sacramentum corporis & sanguinis sui celebravit, & consecrandi potestatem apostolis tribuit, laudes reddit vnâ cum discipulis voce sonora, ipse homo sibi ipsi Deo & patri & Spiritui sancto, dicente beato Marco cap. 14. Et hymno dicto exierunt in montem Oliuarum. Et beat. Luc. cap. 2. refert, saluatore nato, angelos mirifice cecinisse pastoribus audientibus:

Et subi

Et subito facta est, inquit, cum angelo multitudo militiae caelestis, laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis. Canunt angeli, acclamant turbae, os claudunt haeretici. Hymnum cum discipulis concinit Christus: approbat & laudes, quae voce intenta sibi redduntur à turba clamante: Benedictus qui venit in nomine domini: & haeretici volunt omnem Deo gratiarum actionem & laudem silentio reddi. Beatus apostolus Paulus Ephesios commonefacit, ut gratias agent Deo vocales, dicens cap. 5. Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria: sed implemini spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes, & psallentes in cordibus vestris domino, gratias agentes semper pro omnibus in nomine domini Iesu Christi Deo & patri. Quod autem dicit in cordibus vestris, perinde est ac si dicat: cantantes & psallentes ex cordibus vestris domino. Hoc ideo, ut in psalmis & hymnis, qui voce alta canuntur, cor cum voce consonet, & vox è corde procedat: ne dum vox laudes creatori reddit, cor vanis afficiatur cogitationibus. Idem repetit ad Colos. 3. cap. dicens: verbum Christi habitet in vobis abundanter in omni sapientia, docentes, & commonecentes vosmetipsos, psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo. Si tantum in corde vellet apostolus laudes Deo reddi, vel ore silenter, non sanè faceret de canticis mentionem, iterumque repeteret: cantantes & psallentes. Similiter & beatus Ioannes in apocalypsi cap. 4. ait sanctos in gloria Deo laudem vocalem reddere hisce verbis: Et quatuor animalia singula eorum habebant alas senas, & in circuitu: & intus plena sunt oculis, & requiem non habebant die ac nocte, dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est. Et cap. 5. ait: Et cum aperisset librum, quatuor animalia, & viginti quatuor seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli citharas & phialas aureas plenas odoramentorum, quae sunt orationes sanctorum, & cantabant canticum novum, dicentes: Dignus es domine aperire librum, & aperire signacula eius: quoniam occisus es. Et iterum dicit: Et vidi, & audiui vocem angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & seniorum: & erat numerus eorum milia milium, dicentium voce magna: Dignus est agnus qui occisus est, accipere virtutem & diuinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem. Et iam cap. 7. ait: Post haec vidi turbam magnam, quam denumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis & linguis, stantes ante thronum, & in conspectu agni, amicti stolis albis, & palmae in manibus eorum, & clamabant voce magna, dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & agno. Rursus capit. 19. Post haec audiui quasi vocem turbarum multarum in caelo dicentium: Alleluia. Et iterum dixerunt, Alleluia. Et adorauerunt Deum sedentem super thronum, dicentes: Amen alleluia. Et audiui quasi vocem tubae magnae, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum dicentium, Alleluia. Videant nunc haeretici toties repetitam vocalem laudem: & edoctam à Spiritu sancto cognoscant sanctam ecclesiam, quae dominum laudando in terra imitatur caelestes ciues, Deum voce magna collaudantes in caelo. Tobias etiã capite decimo tertio, loquens de

Hic

Hierusalem cœlesti, inter cœtera ait: Et per vicos eius alleluia cantabitur. Moyses cum videret Ægyptios in mari rubro subuersos, & filios Israel mare sicco transisse vestigio, Exo. 15. inquit scriptura: Tunc cecinit Moyses & filij Israel carmen hoc domino, & dixerunt: Cantemus domino, gloriose enim magnificatus est, equum & ascensorem deiecit in mare. Et infra dicitur: Sumpsit ergo Maria prophetissa soror Aaron tympanum in manu sua, egressæq; sunt omnes mulieres post eam cum tympanis & choris, quibus ipsa præcinebat dicens: Cantemus dño, gloriose enim magnificatus est: equum & ascensorem deiecit in mare. Porro Dauid, cum arcam domini reduxisset de domo Abinadab, prout habetur 2. Reg. cap. 6. & omnis Israel ludebant coram domino in omnibus lignis fabrefactis, & citcharis & lyris & tympanis & sistris & cymbalis. Cum etiam arca de domo Obededom reduceretur in locum, quem Dauid statuerat: Dauid percutiebat in organis armigatis, & saltabat totis viribus ante dominum. Porro Dauid erat accintus ephod lineo: & Dauid & omnis domus Israel ducebant arcam testamenti domini in iubilo, & in clangore buccinæ. Item pri. Paral. 6. Isti sunt quos constituit Dauid super cantores domus domini. Et cap. 15. eiusdem lib. Dixitque Dauid principibus Leuitarum, vt constituerent de fratribus suis cantores in organis musicorum. Cum Io- saphat pugnaturus esset contra filios Moab & Ammon, factus est spiritus domini super Iazibel leuitam de filijs Asaph, & hic dixit: Nolite timere, nec pãneatis hanc multitudinem. Deditq; consilium populo, & statuit cantores domini, vt laudarent eum in turmis suis, & antecederent exercitum, ac voce consona dicerent: Confitemini domino, quoniam in æternum misericordia eius. Cumq; cœpissent laudes canere, vertit dominus insidias eorum in semetipsos, 2. Paral. cap. 20. Item Ecclesiasticus cap. 27. laudans Dauid ait: Et stare fecit cantores contra altare, & in sono eorum dulces fecit modos. Esaias quoq; refert cap. 6. se vidisse dominum super solium sedentem excelsum, & eleuatum. Atq;: Seraphim stabant super illud: sex alæ vni, & sex alæ alteri: & clamabat alter ad alterum, & dicebat: Sanctus, Sãctus, Sanctus dñs Deus exercituum: plena est omnis terra gloria eius. Et de Sion, inquit idem Esaias cap. 51. gaudium, & leticia inuenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis. Igitur hæc tantopere in scriptura sacra approbata & celebrata vox laudis perseuerabit in ecclesia vsq; in finem, deuictis & profligatis aphonis istis hæreticis. Quæ laus ortum habuit ab initio nascentis ecclesie teste Tertuliano in Apologetico aduersus gentes. Is enim refert in 2. cap. de ignorantia, Plinium secundum cum prouinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, eorumque multitudine perturbatus, Traianum imp. consuluisse quid de cætero ageret. Cui alle- gavit præter obstinationem non sacrificandi nihil aliud se de sacramentis eorum compe- risse, quàm cœtus ante lucanos ad canendum Christo & Deo. Hinc igitur constat vo- calem laudem semper esse Deo à Christianis reddita, ab ipso primæuo ortu ecclesie. Proinde voce & iubilo, laudemus dominum in tympano cum Dauid, choro, chordis, & organo: in cymbalis bene sonantibus, & cymbalis iubilationis: ad quem turba vo- ce magna clamabat: Benedictus qui venit in nomine domini, Hosanna in excelsis: Salua nos obsecramus te, ô Christe redemptor in cœlis gratia tua: cui cum patre &

Spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS SEXTVS.

In XXI. cap. beati Matthæi.

ET cum intrasset Hierosolymam, commota est vniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Populi autem dicebant: Hic est Iesus propheta à Nazareth Galilææ. Et intrauit Iesus in templum Dei, & eiecit omnes vendentes & ementes in templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit, & dixit eis: Scriptum est, Domus mea, domus orationis vocabitur: vos autem fecistis illam speluncam latronum. Sumpsit dominus ex Esaia cap. 56. Domus mea, domus orationis vocabitur: & ex Hieremia cap. 7. Vos autem fecistis illam speluncam latronum. Nunquid ergo (inquit Hieremias) spelunca latronum facta est domus ista, in qua inuocatum est nomen meum in oculis vestris? Ego, ego sum, ego vidi, dicit dominus. Cum Christus omnem semper aspernatus fuisset pompam: videntes eum tanto triumpho Hierosolymam ingredientem, commoti sunt dicentes: Quis est hic? populi autem dicebant: Hic est Iesus propheta à Nazareth Galilææ. O admiranda Iudeorum cæcitas: primi eorum querunt: Quis est hic? populi verò tantum prophetam esse arbitrantur, cum tamen signa fecisset, quæ nemo alius fecit, quibus se Deum ostendit: Hic est, inquiunt, Iesus propheta à Nazareth. Ceterum dominus templum illico petijt: eo docens nos, vt cum in aliquem locum deuenerimus, ecclesiam primum ingrediamur. Ibi que inueniens vendentes & ementes, eiecit eos, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit: & non sinebat, inquit beat. Marc. cap. 11. vt quisquam transferret vas per templum. Hæc animaduerte re oportet, ac sæpe populo Christiano inculcanda sunt: vt sciant, qua obseruantia eos in templo esse necessarium sit. Nec enim prophana negotia, quod sæpe fit, in ecclesia tractanda sunt: nec ociosa verbaloquenda: sed omni modestia & humilitate coram Deo adstandum est. Neq; aliud quicquam ibi fieri decet, quam orare & psallere, & tota mente Deo vacare: quoniam domus domini, domus orationis est, non autem domus negotiationis. Quod si dominus ea quæ ad sacrificia legis pertinebant, in templo vendi & transmutari non patitur, quid de illis statuet, qui aliena diuino cultui & obseruantie in templo agitant? Ad hæc attendendum est, quomodo hi passi sunt se è templo eijci, ac mensas & cathedras suas euerti, quas sacerdotum consensu illic habebant. Quod iam iterum fecisse dominum in initio prædicationis suæ, narrat beatus Ioannes capit. 2. dicens: Et prope erat pascha Iudeorum: & ascendit Iesus Hierosolymam, & inuenit in templo vendentes oues, & boues, & columbas, & nummularios sedentes. Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis (hos ibi forte reperit, quibus boues & oues ligati traherentur) omnes eiecit de templo, oues quoq; & boues, & nummulariorum effudit æs, & mensas subuertit. At qui non dubium est, vel aliquid arcani terroris, in corda vendentium hæc dominum im-

mississe.

Cauēda in tē-
plo negociā-
tio.

misisse: vel in vultu Christi negotiatores istos aliquid inspexisse, quo non ausi sunt præcep-
to resistere: quinimo obtemperantes omnia è templo eijci iustulerunt, iuxta illud quod legi-
tur *Leui. 26.* quod si quis non obseruauerit legem domini, ad sonitum folij arboris expanse-
cet. Hinc etiam dominus sacrificia illa cito abolenda esse monstrauit: & euangelicos sacerdo-
tes ingentis supplicio dignos ostendit, cum negotiantur in templo, & beneficia hinc inde con-
gerunt, non attēdetes qua ratione illa sint instituta. Qui igitur iniqua ista labe cupiditatis, et
abominabili lepra simoniaca corripuntur, miseri omnino sunt: quibus cum egredientur è cor-
pore animæ, dominum sibi iratum conspicient. Nec enim alicubi legimus in euangelio ma-
nus Iesu alicui rei euertendæ appositas, præterquam in templo negotiantium mensis. Nec
id commisit discipulis, nec se comitantibus turbis: immò suis eijcit manibus omnes venden-
tes de templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit. O
miseri venditores & emptores beneficiorum. O iniqua eorum sors, qui plura sibi negotian-
tur animarum curam habentia: & qui pauperioribus clericis, vt illis beneficia adimant, lites
iniustas mouent, veluti lupi quidam famelici redditibus inbiantes. Qui tandem cum in Chri-
sti manus inciderint, debitas illi istius lupinæ rapacitatis in æternum persoluent pœnas.
Cæterum quid hîc dicendum de perceptoribus, qui signati cruce percipiunt fructus ecclesia-
rum, tantum illis concessos, qui contra nostræ religionis hostes armis pugnauerint? Quorum
plurimis contigit (pudet dicere) non modo cum illis vnquam fuisse congressos, sed ne oculis
quidem conspexisse. Nemo negotietur in templo. Caucant strictum iudicium Dei: & remi-
niscantur solos in templo negotiantes Christum proprijs manibus flagellatos eiecisse de
templo: quos & durissimis verbis increpauit, dicens: *Domus mea, domus orationis*
vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum. Quod autem mensas num-
mulariorum euertit, designat thesauros ecclesiæ in pecunijs nequaquam haberi, nec
ecclesiæ redditus nummularijs committendos esse, sed pauperibus (prout quisque va-
let) erogandos, subueniendisque viduis, & dotandis puellis. In his bonis operibus eccle-
siæ redditus sunt expendendi. Nam verum thesaurum ecclesiæ non alium esse no-
uimus, quam Christi domini & suæ sacratissimæ passionis merita, tum & beatissime
virginis matris eius & sanctorum omnium: non autem hoc materiale aurum & argentum.
Precibus pugnabat Moyses contra Amalech, *Exo. cap. 7.* non argento & auro. Hæc au-
tem quæ hodie viget auaritia & morum corruptio inter aliquos ecclesiasticos præ se fert
signum desolationis, dicente domino per prophetam Micheam *cap. 7.* *Væ mihi, quia factus*
sicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ: non est botrus ad comedendum, præ-
coquas ficus desiderauit anima mea. Nunc erit vastitas eorum. Botrum non inuenit domi-
mus ad comedendum: ideò erit vastitas & desolatio. Et verè cupiditas omnem populum
Christianum euertit, secundum vaticinium Zachariæ cap. 5. *Et egressus est angelus,*
qui loquebatur in me: & dixit ad me, Quid est hoc quod egreditur? Et dixi, Quid-
nam est? Et ait: Hæc est amphora egrediens. Et dixit: Hæc est oculus eorum in v-
niuersa terra. Et ecce talentum plumbi portabatur, & ecce mulier vna sedens in medio
amphoræ. Et dixit: Hæc est impietas. Et proiecit eam in medio amphoræ, & mi-
sit massam plumbeam in os eius. Et leuauit oculos meos, & vidi: & ecce due
mul-

mulieres egredientes, & spiritus in alis earum, & habebant alas milui: & leuauerunt amphoram inter terram & cælum. Et dixi ad angelum qui loquebatur in me. Quo istæ deferunt amphoram? Et dixit ad me, Vt ædificetur ei domus in terra Sennaar, & stabilietur, & ponatur ibi super basim suam. Cupiditas namq̃ amphora est, qua recluduntur auarorum thesauri: & hic est oculus eorum in vniuersa terra, quando fermè omnes homines cupiditati suo quisq̃ modo inseruiunt: & sapientes sunt, vt faciant mala, bonum autem facere nequeunt, inquit Hiero. cap. 4. Subtilissimi etiam sunt reddituum congregatores. Et ex his diuitias artifices sibi acquirunt, qui in vestibus cæterisq̃ delitijs, & in elaborandis vasis aureis argenteisq̃, noua omni penè die inueniunt. Vt hinc istæ artes, verè dicantur mœchanica, quoniam mœchatur in his intellectus, reiectis veris proficuisq̃ virtutibus. Egreditur continuo de amphora talentum plumbi, grauitas scilicet huius peccati, quæ hominem à cupiditate difficulter resilire sinit. Est et mulier in medio cupiditatis, cui nomen impietas: quoniam qui plura cupit, cum sibi omnia deficere opinetur, nihil indigentibus elargitur, licet illos efflare animam cernat. Præterea captiuorum, ægotatum & incarceratorum, nulla illis est cura, nec vlli homini, quantumuis indigo subsidio sunt. Egrediuntur deinde aliæ duæ mulieres, quæ sunt superbia & vana gloria: quoniam diuites ferè omnes tumidi & vani sunt. Hæ deferunt cupidos & auaros in terram Sennaar, vbi Babylonis turris legitur ædificata, vt ponatur super basim suam, idest super confusionem suam, in qua diuitiæ & auaritia collocant possessores suos. Omne namq̃ peccatum possessorem suum confundit. Sic enim Daniël dicebat, psal. 70. Cum confusi & reueriti fuerint, qui querunt mala mihi. Magna confusio erit magnatibus in loco inferiori, in inferno scilicet collocari: diuitibus, egerere superbis, sub pedibus omnium supponi: vanis, ab omnibus conculcari. Igitur ponentur in loco confusionis super basim suam: idest super propriam confusionem. Cessare utiq̃, à peccatis oportet: quæ in duplici sunt differentia habentibus mundi regimen: nimirum personæ peccatum & officij. Personæ peccata sunt, sicut & cæterorum, septem scilicet vitia capitalia. Officij verò peccata, & si rediguntur ad ista septem, dominium tamen gerentium sunt peculiaria. Quæ admodum illa sunt: non obseruare iustitiam & commutatinam & distributiua, habere personarum delectum in iustitia administranda, iniusta tributa exigere, & his similia. Nec quisquam propterea quod non videtur dum peccat, se securum existimet. Videt enim Deus, videt & seipsum peccator. Quid prodest, inquit beatus Greg. 27. Moral. cap. 18. fugere alios, cum te ipsum non fugias: ab alijs non videri, cum te ipsum videas: à nemine damnari, cum te ipsum condemnes. Nam vt Origenes inquit in psal. 37. Deus non tibi parcet, donec tu tibi ipsi parcas. Habes conscientiam te condemnantem, non parcit Deus, donec ipsa te excuset. Cum te conscientia non accusauerit, contritione & confessione præhabita pro peccatis, Deus continuo parcet. Ob avaritiam igitur & cupiditatem sacerdotum, vèdebantur illa in templo: vt præsto inuenirent homines quid offerrent, semperq̃ oblationem facerent. Quos dominus exemplo castigat & verbo: eicitq̃ oues & boues, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit, dicens: Domus mea, domus orationis vocabitur: vos autem fecistis illam speluncam latronum. Quod à Christianis suis auertat Deus gratia domini nostri Iesu Christi: cui cum patre & Spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

ET accesserunt ad eum cæci, & claudī in templo, & sanauit eos. Vocem acclamantium. Salua in excelsis, miraculis approbat dominus: & se verum Messiam & verum Deum ostendit tantis mirabilibus perpetratis: & notanter hos tantum sanauit in templo, cæcos videlicet & claudos, quando hæc miracula de Messia leguntur prædicta per Esai. cap. 35. Tunc aperientur oculi cæcorum, & saliet sicut ceruus claudus, ad confirmandas voces laudantium & dicentium: Benedictus qui venit in nomine domini rex: & benedictum quod venit regnum patris nostri Dauid, Hosanna in excelsis. Voluntaria verum tamen fuit cæcitas principū sacerdotū, qui noluerunt intelligere, vt bene agerent: quos excæcauit eorum malitia. Nam audientes populorum voces, & videntes cæcos & claudos in oculis suis salutem integram consecutos, noluerunt conferre miracula, cum laudantis populi vocibus, vt ex vtrorumq; collatione dominum Iesum agnoscerent verum Messiam & saluatorem. Au igitur euangelista: Videtes autem principes sacerdotum, & scribæ, mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes in templo & dicentes: Hosanna filio Dauid, indignati sunt. Constat ex his verbis, vsq; in templum dominum peruenisse illa nobilissima pompa associatum: & per totam urbem acclamatum illi fuisse: Benedictus qui venit in nomine domini, Hosanna in excelsis: cum & pueri in templo eadem verba domino acclamauerint. Et dixerunt ei: Audis quid isti dicunt? Ac si innuere vellent: Tu laudes istorum suscipis & approbas? Iesus autē dixit eis: Vtiq; Nunquā legistis: Quia ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? psal. 8. Et relictis illis, abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam, ibiq; mansit. Denotans ob duritiam Iudæorū et peruitiam gentes esurientes implendas bonis, & Iudæos diuites scripturarum & figurarum mansuros inanes, secundum prophetiam Deiparæ semperq; virginis Mariæ. Mane autem reuertens in ciuitatem, esuriit. Et videns fici arborem vnam secus viam, venit ad eam, & nihil inuenit in ea, nisi folia tantum, & ait illi: Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum. Et arefacta est continuo ficulnea. Nondum enim tempus ficorum aderat: sed voluit dominus discipulis suis ostendere, sacerdotes infructuosos, quorum iam tempus ad producendos fructus aduenerat, non habere aliud præter verborum folia: hæreticis in eo similes, qui fide tantum absque fructu bonorum operum, Deo se posse placere putant. Iudæorum etiam maledictionem designat, cum dicit: Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum: quo verbo ficulnea illico aruit. Quia sublata gratia benedictionis domini homo lignum est aridum: qui & si possit libero suo arbitrio bona facere (prout faciunt & infideles) meritoria vtiq; non sunt, nisi adsit gratia domini. Et videntes discipuli sequenti die, mane scilicet secundum beatum Marc. cap. II. mirati sunt dicentes: Quomodo continuo aruit? Ac domino secundum Marcum Petrus dixit: Rabi, ecce ficus cui male dixisti, aruit. Respondens autem Iesus, ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, non solum deficulnea facietis: sed & si monti huic dixeritis: Tolle, & iacta te in mare, fiet. Et omnia quæcunq; petieritis in oratione credentes, accipietis. Hæc omnia intelligenda sunt, si quando ad vtilitatem fidei fieri necessarium sit. Nam eodem modo, quo dominus fecit deficulnea

De fide qua
montes transeruntur.

culnea, intelligendum est fieri quaecunq; fide firma non hæsitãtes petierimus. Dñs enim ad ostendam Iudæorum proteritiã, & quomodo futurum erat eos arefcere, cum illis relictis transituri essent apostoli ad gentes, ficulneam arefecit in vtilitatẽ fidei apostolorũ, & prædicationis eorum corroboratiõẽ. Nã miracula nec ioco nec serio sunt expetenda, nisi id exigat magna necessitas fidei. Et tunc qui petierit nihil ambigat de Christi potetia & bonitate: fiet namq; illi quodcunq; petierit, iustum intellige & necessariũ. Hæc enim sunt, quæ credentes in oratione si postulauerint, consequetur, nõ vana & inutilia, & alia temporalia: quæ consecuta, plus forte saluti animæ obesse poterunt, quã prodesse. Et cum venisset in templum, à Bethania scilicet accesserunt ad eũ docentẽ, principes sacerdotũ & seniores populi, dicentes: In qua potestate hæc facis? Quasi dicerent eiecisti ex templo vtilia sacrificijs, & mensas nummulariorũ, & cathedras vendentiũ colũbas euertisti, acclamãtem populũ approbasti, asseris deniq; nos fecisse hanc domũ speluncã latronũ: in qua potestate hæc facis? Sic docedi populũ quis dedit tibi hæc potestãtẽ? Respondens autẽ Iesus, dixit eis: Interrogabo vos & ego vnũ sermonẽ, quẽ si dixeritis mihi, & ego vobis dicã, in qua potestate hæc facio. Baptismus Ioãnis vnde erat, e cœlo an ex hominibus? At illi cogitabãt inter se dicentes: Si dixerim⁹ e cœlo, dicet nobis: Quare ergo nõ credidistis illi? Certũ namq; erat, si credidisset Ioãni, quod credidisset etiã Christũ dñm esse filiũ Dei & Messia. Ipse quippe Ioãnes ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Ipse quoq; cõfessus est nõ esse dignũ qui soluat corrigiã calciamenti Christi. Ipse dixit: Et ego vidi, & testimoniũ perhibui, quia hic est filius Dei, Ioan. cap. 1. Et hæc erat potestas in qua Christus hæc faciebat, quoniã Messias erat, & verus Deus. Si autẽ dixerimus ex hoĩbus, timemus turbã: oēs eni habebãt Ioãne sicut pphetã. Et respõdentes Iesu dixerũt: Nescimus. Ait illis & ipse: Nec ego dico vobis, in qua potestate hæc facio. Cũ ita sitis peruersi, quod Ioãni testimoniũ de me perhibeti nõ credidistis: & nũc dicitis, vos nescire ipsius baptismus vnde sit, ex Deo an ex hoĩbus: nõ vobis pderit, fidicã in qua potestate hæc facio, cũ õni de me testimonio calũniam faciatis: qua propter nec ego dico vobis, in qua potestate hæc facio. Dicã tamẽ, quomodo peccatores publici & meretrices vobis facti sunt meliores, qui ad prædicationẽ Ioãnis relictis peccatis in me cui ille testimoniũ perhibuit, crediderũt. Vos autẽ nec in me creditis, nec Deo obtẽperatis. Quare in vos met ipsos iuditũ proferetis. Quid autẽ vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios. Intellige istos iustificantes se phariseos, seniores & principes sacerdotũ vnũ ex filijs: alterũ vero, peccatores: qui erãt plurimi publici in Iudæa. Iudæos nãq; credẽtes cõsuevit scriptura vocare filios. Filius meus primogenitus Israel, Exo. 4. diuiti epuloni etiã dixit: Et nũc est: Recordare fili, quia recepisti bona in vita tua, Luc. 16. Et accedẽs ad primũ dixit: Fili, vade hodie operari in vinea mea. Ille autẽ respondens, ait: nolo. Postea autẽ pœnitetia motus, abiit. Accedẽs autẽ ad alterũ, dixit similiter. At ille respõdẽs, ait: Eo dñe. Et nõ iuit. Quis ex duobus fecit volutatẽ patris? Dicũt ei: Primus. Dicit illis Iesus: Amen dico vobis, quia publicani, & meretrices præcedent vos in regno Dei. Venit enim ad vos Ioãnes in via iustitiæ, & nõ credidistis ei: publicani autẽ, & meretrices crediderũt ei: vos autẽ videntes nec pœnitentiam habuistis postea, vt crederetis ei. Publicanos igitur & meretrices intellige filios

dicentes: Nolo ire in vineam ad operandum. Postea vero poenitentia ducti, operati sunt. Pharisei autem & scribae & sacerdotes dixerunt se ex animo paratos esse ad operandum: & miserunt ad Ioannem sacerdotes & leuitas quærentes: Quis nam esset: ceterum operari in vinea uoluerunt dicentes: Imus. Quapropter publicani & meretrices poenitentiam agentes & operantes in vinea domini prece det illos in regno Dei. Considera autem quod omnes isti fidem Dei habuerunt, & nihilominus tantum unus filius quam alter missi sunt operari in vinea, & poenitentiam agere, credentes in Christum: ut totiens repetitis operibus multipliciter confundantur haeretici, arrogantes sibi sine operibus bonis sola fide saluari posse. Quod autem aliqui eorum dicunt poenitentiam ueram esse, propositum non peccandi deinceps, nec opus esse de peccatis praeteritis habere dolorem, contorquentes illud beati apostoli Pauli ad Romanos cap. 11. Sine poenitentia enim sunt dona & uocatio Dei, haereticum est: quoniam dominus dicit: Poenitentiam agite. Et hic ait: Nec poenitentiam habuistis. Apostolus uero loquitur de prima uocatione: quemadmodum & isti duo filii uocati sunt in vineam, & gentibus praedicatum est euangelium. Haec enim prima uocatio, quae donum Dei est, sine poenitentia est. Sed iam uocatio necesse habet agere poenitentiam, quemadmodum legimus Act. 2. cap. His autem auditis compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum & ad reliquos apostolos: Quid faciemus uiri fratres? Ecce uocatio, ecce donum Dei sine poenitentia. Sequitur deinde poenitentia, quam de praeteritis peccatis agere oportet: & baptismi susceptio: Petrus autem ad illos: Poenitentiam (inquit) agite. Non dicit tantum, Deinceps bene uiuite, sed poenitentiam agite: & baptizetur unusquisque uestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum uestrorum: & accipietis donum spiritus sancti, gratia domini nostri Iesu Christi: (cui cum patre & spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in aeternum. Amen.

Diluitur fo
phisma here
ticorum, de fal
sa qua uocatur
poenitentia.

Sine poenitē
tia sunt do
na & uoca
tio Dei.

TRACTATUS OCTAVVS.

In XXI. cap. beati Matthaei.

PRIMA parabola de duobus filiis in vineam missis, discrimen facit inter ipsos met Iudeos poenitentiam agentes & in Christum credentes, & inter ceteros obduratos. Altera uero quae sequitur, & alia de rege faciente nuptias filio suo, de reprobatione Iudeorum agit, & de ecclesia ad gentes transitura. Hoc praehabito, ut parabola utriusque sensus reddatur facilius, profertur euangelium dicente domino. Aliam parabolam audite: Homo erat paterfamilias, qui plantauit vineam, & sepe circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & aedificauit turrim, & locauit eam agricolis, & peregre profectus est. Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit seruos suos ad agricolas, ut acciperent fructus eius. Et agricolae apprehensis seruis eius, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium uero lapidauerunt. Iterum misit alios seruos, plures prioribus: & fecerunt illis similiter. Nouissimum autem misit ad eos filium suum, dicens: Verebuntur filium meum. Agricola autem uidentes filium, dixerunt intra se: Hic est haeres, uenite occidamus eum, & habebimus hereditatem eius. Et apprehensum eum, eiecerunt extra vineam, & occiderunt. Cum ergo uenerit dominus vineae, quid faciet agricolis illis? Auiunt illi: Malos male perdet, & vineam suam locabit alijs agricolis, qui reddent ei fructum temporibus suis. Dicit illis Iesus: Nunquam legis in scripturis, Psal. 117. Lapidem quem reprobauerunt aedificantes, hic factus est in caput anguli. A do
mino

mino factū est istud: et est mirabile in oculis nostris? Ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem vero ceciderit, conteret eum. Et cum audissent principes sacerdotum, & pharisæi parabolam eius, cognouerunt quod de ipsis diceret, & querentes eum tenere, timuerunt turbas: quoniam sicut prophetam eum habebant. Prima igitur difficultas in hac sacra beati Matthæi litera interpretanda venit, in eo quod dicit: *Aiunt illi, Malos male perdet, & vineam suam locabit alijs agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis.* Beatus autem Marcus cap. 12. Sic ait: *Quid ergo faciet dominus vineæ? Veniet, & perdet colonos, & dabit vineam alijs.* Quibus sane verbis insinuat hic euangelista dominū id dixisse, & non illos, vt Matthæus tradit, & in prauos colonos sententiam protulisse: Quod & beatus Lucas apertius declarat, dicens cap. 20. *Quid ergo faciet illis dominus vineæ? Veniet, & perdet colonos istos, & dabit vineā alijs.* Quo audito, dixerunt illi: *Absit.* Quod quidē facile concordari potest: si regulā obseruemus, quæ supra posita est, ca. 20. vbi agitur de duobus cæcis, quibus dñs egressus Hierico visum restituit: cū Lucas vnus tantū meminerit, quē sanauit dñs Hierico appropinquās. Quod vtrumq; illic contigisse intelligendū est: nempe vnū illum cæcū, de quo Lucas, sanatus fuisse iuxta oppidum, dño illuc properante: & alios duos pariter, iā recedente. Cum igitur diuersa à sacris euangelistis enarrantur (quæ cōtraria nunq̄ esse possunt, quando vno eodemq; spiritu illa conscripserunt) vtrumq; contigisse credere oportet: & quod vnus tacuit, alterū retulisse. In hac itaq; respōsione accipiendū est, & dñm prius dixisse & protulisse sententiam, quā beatus Lucas & Marcus referunt: & illos deinde quasi cogitabūdos eandem repetisse & addidisse: *Absit.* Sic ergo dicendum secundū Lucā: *Quid ergo faciet dñs vineæ? Veniet & perdet colonos istos & dabit vineā alijs.* Quo audito ipsi veluti cogitabundi & capite annuētes verba ex ore dñi assumptas, aiunt: *Malos male perdet, & vineā suam locabit alijs agricolis, qui reddāt ei fructum temporibus suis?* *absit:* quod posuit beatus Lucas. (Æterum beatus Aug. lib. 2. de consensu euāgelistarū cap. 70. inquit: *Cum dñs hæc verba diceret: Quid faciet dominus vineæ? aiunt hoc verbum dixisse aliquos ex astantibus: Malos male perdet, & vineā suā locabit alijs agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis. Tunc dominum dixisse, quod Lucas refert: Veniet & perdet colonos istos, & dabit vineam alijs. Qui audientes dominum confirmasse, quod aliqui ex astantibus dixerunt: Malos male perdet, dixerunt illi: Absit. Quod autem parabola reprobationem Iudæorum, & gentium vocationem quibus vinea locanda est, contineat, litera ipsa docet apertissime: cum totam parabolam dominus ad hunc reducat sensum: Ideo dico vobis, auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Quod autem ait: Qui ceciderit super hunc lapidem confringetur: Non credens scilicet euangelio, pro vt dicebant sæpe Iudæi: Vnde hic literas scit, cum non didicerit, & alia similia: confringetur dānabiturq;.* Super quem vero ceciderit lapis, quia poterue egit, nolens scrutari scripturas, & attendere miracula domini (prout fecerunt principes sacerdotum, scribæ & pharisæi, nolentes ex in-nata malicia illuminari, qui legem & tempus aduentus Messiae tenebantur perscrutari) cōteret eum, comminuet, & in puluerem minutissimum rediget: quemadmodum illis contigit, ablato ab eis sacerdotio, templo direpto, & Hierusalem vastata. An vero cognouerint

Iudei & eorum primates sacerdotes, Pharisei & scribæ dominum esse filiū Dei vel Mes-
siam, non minima est cōquisitio inter doctores: eo quod dominus dicit misisse filiū suum do-
minū vineæ, & colonos dixisse: Hic est hæres, venite occidamus eū, & habebimus hæredita-
tē eius. Beatus vero Petr⁹ Act. cap. 3. prædicās Iudæis ait: Vos autē sanctū et iustū negastis,
& petistis virū homicidā donari vobis: auctorem vero vitæ interfecistis. Et paulo infra in-
quit: Et nunc fratres scio, quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri. Et beatus
apostolus Paulus pri. Cor. 2. ait: Sapientiam autem loquimur inter perfectos: sapientiam ve-
rō non huius seculi, neq; principum huius seculi, qui destruuntur: sed loquimur Dei sapien-
tiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante secula in gloriam no-
stram, quam nemo principum huius seculi cognouit: si enim cognouissent nunquam domi-
num gloriæ crucifixisset. Quod idem Paulus Actor. cap. 13. cū in synagoga Antiochiæ Pi-
sidie sabbato Christum annuntiaret, his verbis ait: Viri fratres, filij generis Abraham, &
qui in vobis timent Deum, vobis verbum salutis huius missum est. Qui enim habitabant
Hierusalem, & principes eius hunc ignorantes, & voces prophetarum, quæ per omne sab-
batum leguntur, iudicantes impleuerunt, & nullam causam mortis inuenientes in eo, petie-
runt à Pilato, vt interficerent eum. Dixerunt ergo: Hic est hæres: quia filium Dei se fecit,
dicebant Pilato: non quidem scientes, sed suspicantes hunc esse hæredem: quoniam veri hæ-
redis in eo signa conspiciebant. Non tamen acquievere doctrinæ eius, miraculis, & tempori
aduentus eius: quamq; dominus sæpe hæc omnia illis exprobraret, dicens Lucae cap. 12. Hy-
pocritæ, faciem cæli & terræ nostis probare: hoc autem tempus quomodo non probatis? Et Io-
an. 5. Scrutamini scripturas: quia vos putatis in ipsis vitam habere. Et illæ sunt quæ testi-
monium perhibent de me. Opera quæ ego facio testimonium perhibent de me, quia Pater
misit me. Et Ioan. 10. Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & si
mihi non vultis credere, operibus credite: vt cognoscatis & credatis, quia pater in me est, et
ego in patre. Nolentes igitur intelligere vt bene agerent, & ex malitia & auaritia insatia-
bili ignorantiam affectatum habentes, extra vineam eiecerunt hæredem, & occiderūt: Sic
enim de illis prædictum est, Sapi. 2. cap. Circumueniamus ergo iustum, quoniam inutilis
est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat
in nos peccata disciplinæ nostræ. Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nomi-
nat. Factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum. Grauis est nobis etiam ad
videndum, quoniam dissimilis est alijs vita illius, & immutatae sunt viæ eius. Tanquam
nugaces æstimati sumus ab illo, & abstinet se à vjjs nostris, tanquam ab imunditijs, & præ-
fert nouissima iustorum, & gloriatur patrem se habere Deum. Videamus ergo si sermones
illius veri sint, & tentemus quæ ventura sunt illi, & sciemus quæ erunt nouissima illius.
Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illum de manibus contrariorum.
Contumelia, & tormento interrogemus eum, vt sciamus reuerentiam eius: & probemus pa-
tientiam illius. Morte turpissima condemnemus eum, erit enim ei respectus ex sermonibus
illius. Hæc cogitauerunt, & enarrauerunt: eccecanit enim illos malitia eorum. Et nescie-
runt sacramenta Dei, nec mercedem sperauerunt iustitiæ, nec iudicauerūt honorem anima-
rum sanctarum. Hæc sapientiæ prophetica prænunciatio magis euangelium expressisse vi-
detur, quàm prædixisse futura. Reserat enim Iudæorum cogitatus & proteruam maliti-
am,

am, qua aures obturauerunt, nolentes credere Christo, nec scripturis, nec illius operibus: sed potius experiri volentes, Deus eriperet eum de illorum manibus, dum cruci affigitur. Quos sane malitia & praua vita in tantam cecitatem induxit, ut nec tempus aduentus Messiae considerauerint impletum: nec operibus domini crediderint, quae nemo alius fecit, nec scripturas sunt scrutati: sed in audita quadam cupiditate, quam primo apponunt, dicentes: Quoniam inutilis est nobis, videntes suae auaritiae dominum aduersari & illorum hypocrisim manifestare, ac ferali aduersus eum commoti odio, extra vineam eiecerunt, & occiderunt, suspendentes in ligno. Quorum affectata & voluta ignorantia non excusauit illorum peccatum, sed grauius reddidit: ita ut vinea locaretur gentibus, qui redderent domino fructum temporibus suis. Tu autem scito fructum bonorum operum semper a credentibus euangelium exigere in haereticorum & Iudeorum magnam confusionem. Domino nostro Iesu Christo vere Dei filio sit cum patre & spiritu sancto gloria, honor, & imperium in aeternum. Amen.

TRACTATUS NONVS.

In XXI. cap. beati Matthaei.

Sunt quidem sancti & doctissimi viri qui dicant, maiores Iudeorum scripturam scientes cognouisse dominum Iesum Christum verum esse Messiam in lege promissum: non tamen eum Dei filium patri aequalem cognouisse: & omnibus supra adductis autoritatibus. Scio fratres, quod per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri. Et ignorantes hunc, & voces prophetarum. Et si cognouissent, nunquam dominum gloriae crucifixissent. Et excacauit eos malitia eorum: nescientes sacramenta Dei: haec cogitauerunt & errauerunt: respondent, quod ignorauerunt eum esse Dei filium, sed non Messiam in lege promissum. Alijs vero videtur nec Messiam nec Deum dominum cognouisse Iudeorum maiores. A deo namque patebat deitas Messiae in scriptura, atque adeo manifeste a prophetis praedicta erat, quod scientes illum esse Messiam, Dei quoque filium fateri necesse esset. Qua propter (inquiunt) si scirent Messiam, scirent & filium Dei: cum igitur non cognouerunt illum Dei filium, nec profecto Messiam. Quod autem dicunt: Hic est haeres, occidamus eum: & nostra erit haereditas: hocque ideo, quod a domino saepe au-
S. Tho. 3. par. 1. 47. art. 5
Abul. in hoc cap. q. 102.
Messias Deus

dierant, se esse filium Dei: quasi dicerent: Hic est haeres, qui scilicet se haereditate iactat: occidamus eum, & nostra erit haereditas: Quod autem de Messia saepe in scriptura repetatur, esse Dei filium, inquit David psal. 2. Dominus dixit ad me: Filius meus est tu, ego hodie genui te: postula a me, & dabo tibi gentes haereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terrae. Et psal. 109. Dixit dominus domino meo, sede ad dextris meis: donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. Tecum principium in die virtutis tuae, in splendoribus sanctorum: ex utero ante luciferum genui te. Item psal. 129. Et ipse redimit Israel ex omnibus iniquitatibus eius. Et Esaias cap. 9. Parvulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius: & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus. Et ca. 35. Ecce Deus vester ultionem adducet retributionis: Deus ipse veniet, & saluabit vos. Tunc aperientur oculi caecorum, & aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum. Miracula quae facturum esset Messias, quem Deum vocat, descripsit propheta: ut ex signis cognosceretur: Quae signa dominus omni ferme die ab initio praedicationis suae palam operatus est. Et ca. 48. ait: Haec dicit dominus Deus, redemptor tuus sanctus Israel. Et ca. 54.

Redemptor tuus sanctus Israel, Deus omnis terrae vocabitur. Et Baruch 3. Hic est Deus noster, et non estimabitur alius aduersus eum. Hic adinuenit omnem viam disciplinae, et tradidit illam Iacob puero suo, et Israel dilecto suo. Post haec in terris visus est, et cum hominibus conuersatus est: Haec igitur scripturas non ignorabant principes sacerdotum et scribae populi, qui Herodi Messiam nasciturum in Bethleem pronuncianere. Qua propter si Messiam illum agnosceret, utique sciret et Deum esse. Cum autem diuinitatem ipsius nescierint, secundum beati apostoli Petri et beati Pauli sententiam, nec Messiam dominum agnouisse verisimile est. Verum enim vero cum dominus dicat: Agricola autem videntes filium dixerunt: Hic est haeres: venite occidamus eum: aliquid diuinitatis eius notitiam habuisse videtur. Quo circa ope primum fuerit haec duo conciliare: primum quomodo agricolae, scribae scilicet et principes sacerdotum et pharisaei dixerunt: Hic est haeres: Alterum, quomodo verum est quod per ignorantiam occiderint, non cognoscentes dominum. At qui ex verbis domini, quae referuntur a beato Iohanne ad finem ca. 5. magnam mihi coniecturam facit: hos quos praediximus colonos sive agricolas, nimirum principes sacerdotum, scribas et phariseos, nutantem habuisse de aduentu Messiae opinionem, et exiguam fidem (quando equidem in fide dubius infidelis est) eo quod dominus illis improperat, non credere literis Moysi, dicens: Nolite putare, quia ego accusaturus sum vos apud patrem: est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi, de me enim ille scripsit. Si autem illius literis non creditis, quomodo verbis meis credetis? Perspicuum ergo est, istos defecisse a literis Moysi, quibus dominum venturum praedixerat. Quando dominus ait: Si autem illius literis non creditis, quomodo verbis meis credetis? Beatus Hieronymus in expositione reuocationis domini ab Aegypto (cum angelus defuncto Herode) ut habetur Mat. 2. apparuit in sonis Ioseph, dicens: Surge, et accipe puerum et matrem eius, et vade in terram Israel: defuncti sunt enim qui quaerebant animam pueri, ait: Ex hoc loco intelligimus non solum Herodem, sed et sacerdotes et scribas, eodem tempore nec dominum fuisse meditados. Id autem colligit beatus Hieronymus: eo quod euangelista dicit: Defuncti sunt enim qui quaerebant animam pueri. Si enim solus Herodes dominum praemeditatus esset occidere, dixisset: Defunctus est enim qui quaerebat animam pueri. Igitur cum sacerdotes et scribae in infantia interficere cuperent, quem reges Messiam natum praedicabant. Et sibi ostensum per stellae radium assererent, forsitan non crederent legi Messiam promittenti. Nam si crederent, adorare cuperent non occidere: Dubitabant igitur Messiam et Deum in carne venturum: vel literis Moysi de Messia non praestabant fidem: quoniam ex malitia conferre tempora et miracula noluerunt. Illud veritatem, de Christo suspicabantur: Si Messias venturus est, hic est haeres: in hoc Messiae signa concurrunt. Ceterum obcaecati malitia, atque odio maximo in Christum dominum concepto: ut impletur sermo, qui in lege eorum scriptus est, inquit dominus: Quia odio habuerunt me gratis, interficere cogitauerunt. Quod expresse Sapi. 2. cap. praenunciatur, dum omnia subdubitantes loquuntur, dicentes: Ipse praefert nouissima iustorum. Ipse gloriatur patrem se habere Deum, filium Dei se nominat. Videamus si sermones illius veri sunt. Si enim verus est filius Dei, liberabit eum de manibus contrariorum: Morte turpissima condemnemus eum. Suspiciunt igitur hunc esse Messiam: non tamen id certa fide credentes, quoniam de Messia illis dubium erat, non credentibus literis Moysi, ait dominus: Dixerunt, Hic est haeres. Si aliquis haeres futurus est, hic est: Venite occidamus eum, et habebimus hereditatem eius. Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum, et liberabit illum de manibus contrariorum. Sic haeredem cognouerunt suspicantes et dubitantes, non tamen verum credentes, et sic affectata ignorantia occiderunt, malitia eorum obcaecati: et nescierunt

runt sacramenta Dei, nec mercedē sperauerunt Iustitiæ, iustificationis, scilicet per Messiam faciendæ: nec iudicauerunt honorē animarū sanctarū, hoc est animarum salutem: sed arbitrati sūt Messiam ad ista regnū terrenorū, regnū sibi affectaturū, si tñ in mūdū venturus esset. Quæ sanè ignorantia nihil illos excusat, imo vt prædicim⁹ tractatu precedēti eorū peccatū aggrauat. Qui nec tēpus aduētus Messie, nec miracula, nec prædicationē & vitā Christi defecatis animis ppendentes, quo facile credere possent illū verū Deū & Messiam in lege promissū, nihilominus ad crucifigendū gētibus tradiderūt. Profecto iā hæc legētibus timor incutitur: ne quisq̄ ita moribus sit corruptis, vt à vera fide deficiat. Id enī hæreticis cōtingere quotidie experimur, quos malitia eorū obcecatur, ne cognoscāt sacramenta Dei, nec mercedem sperent iustitiæ, nec honorē aīarū sanctarū iudicēt. Sic his colonis vineæ cōtingit, sic hære dē filiū occiderūt. Quod autē dñs ait, misisse primū seruos suos ad agricolas, iterū & secūdos: ex quibus aliū percusserūt, aliū lapidauerūt, & aliū occiderūt, ostēdit nō semel pphetas misisse, qui eorū peccata corripērēt, & illos debitū vineæ fructū dño reddere cōmonefacerēt: quos pccusserūt & occiderūt, nunq̄ ad meliorē frugē cōuersi, sed in peius sepe decidentes, Qd̄ Esa. ca. 5. mirè vaticinatus est, dicēs: Vineæ facta est dilecto meo in cornu filio olei. Et sepiuit eā, & lapides elegit ex ea, & plantauit vineā electā. Et edificauit turrī in medio ei⁹, et torcular extruxit in ea. Et expectauit vt faceret vuas, & fecit labruscas. Ecce quomō dñs vineā plantauit electā, elegit ex ea populū sibi, sepiuit eā, & edificauit turrī, extruxit torcular, expectauit fructū: et ecce labruscas. Nūc ergo habitatores Hierusalē, & viri Iuda, iudicate inter me & vineā meā. Quid est quod debui vltra facere vineæ meæ, et non feci ei⁹? An qđ expectaui vt faceret vuas, & fecit labruscas? Et nūc ostēdā vobis, quid ego faciā vineæ meæ, Auferam sepē eius, & erit in direptionē. Diruā maceriā eius, & erit in cōculcationē, & ponā eā desertā. Nō putabitur & nō fodietur: & ascēdent super eā vepres & spinæ: & nubibus mā dabo ne pluāt sup eā ibrem. Vineæ enī dñi exercitū, domus Israel est: & vir Iuda, germē delectabile ei⁹. Etenī sic Iudæis cōtingit, qui dati sūt in cōculcationē & direptionem gentibus: & ablata est ab eis diuina munitio & custodia: & repleta est Iudæa spinis & vepribus infidelium: & nubibus desuper mandatū est, ne pluāt super eā imbrē: quia nulla celestis gratiæ apud illos reperitur gutta, nō sacrificiū, nō templū, nō sacerdotiū, nō regnū, nō propheta. Omnimō sicca & arida Iudæa est, penitūsq̄ deserta. Ne autē Iudæi dicant, de aliquo alio populo Esaiam hæc prophetasse, cōcludit dicens: Vineæ enim dñi exercitū, domus Israel est: et vir Iuda germen delectabile eius. Qui in omnia hæc inciderūt mala, dñm crucifigentes, nec filium Dei & Messiam credentes. Cuius & doctrinā respuerūt: nec miracula & apertissima signa diuinitatis eius cū tempore aduētus Messie ex scriptura sacra cōtulerūt. Quo circa malos dñs male perdidit: & vineā suā locauit gentibus, quæ reddāt ei fructum temporibus suis per gratiam eius: Cui cum patre & spū sancto est honor, gloria, & imperiū in æternū. Amē.

TRACTATUS DECIMVS.

In XXI. cap. beati Matthæi.

Atendant nūc qui vineā à Iudæis demotam locatā tenent: vt eam diligenter excolat. Nunquā enim dominus huius vineæ fructū desinit exigere, id est bona opera, quorū illi ratio reddenda est, qui dominus huius est vineæ. Homo erat paterfamilias, qui placauit vineam. Qui ecclesiam suam condidit. Et sepem circū dedit ei: muniuit illam diuina custodia. Ecce non dormitabit nec dormiet qui custodit Israel. Et, Angelis suis manda

uit de te vt custodiant te in omnibus vijs tuis. *Ecquis ergo fugiat recedatne ab ecclesia, tam alto muro circumdata, atq; adeo forti vallata maceria? nisi is qui plurimis oppressus peccatis, & multiplicibus assuefactus vicijs, non meretur diuino auxilio protegi: quod vnu est ex grauioribus flagellis Dei: nempe cum pro voto peccata succedunt, & vnu altero pro voluntate peccatis accumulatur peccatum. Hi sunt de quibus scriptum est: Dimisi eos in desideria cordis eorum, ibunt in adiuuentionibus suis, Psal. 80. Secundum autem flagellum simile est huic, dum punitio nem vnius culpa, iusto Dei iudicio permittente, non febris, non pleuresi aut paralyfi, siue alio quouis morbo peccans corripitur, sed in aliud flagitium prolabi illi permittitur. De huiusmodi dictum est psal. 68. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non intrent in iustitiam tuam. Deleatur de libro viuentium, & cum iustis non scribatur. De Iudeis quoque non reddentibus vineae fructum, haec dicta sunt, quae in omnibus similibus peccatoribus verificantur. Precabatur Dauid Psal. 70. ab huiusmodi flagello eripi, ut quod dominus alijs illum castigaret supplicijs, ne non correptus emanciparetur aeternis, dicens: Ne projicias me in tempore senectutis: cum defecerit virtus mea ne derelinquas me. Quia dixerunt inimici mihi, & qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in vnu, dicentes: Deus dereliquit eum, prosequimini & comprehedite eum, quia non est qui eripiat. Deus ne elogeris a me: Deus meus in auxilium meum respice. Vallata est vinea, forti est circumseptae ecclesiae muro: fugiunt haeretici, recedunt falsa seminantes, plurimis demerentibus eorum peccatis, & facinororum multiplicatione grauati deferuntur. Et fodit in ea torcular. Machina est torcular, qua premuntur racemi, e quibus vinum eiectionis acinis fluit. Haec vero poenitentiam innuit, qua eiectionis peccatis anima suauis lacrymarum fluxu perfunditur, dominus quoque vineae ex omni suscepta sacramentorum gratia recedit fructum. Primum enim baptismo lota, si postea peccare contigerit, purissima peccatorum confessione & satisfactione perfecta, diuinum quoque suscipiens eucharistiae sacramentum, deinceps multiplicem bonorum operum fructum Deo reddit, charitate id exigente qua caelestibus dotata est sacramentis. Et edificauit turrinam. Fidem scilicet posuit fortissimam quae omnem circumspiciat vineam, ne a bestijs, id est haereticis, conculcetur.*

Extra ecclesiam
non est salus.

Haec indeficiens est: quandoquidem immobili Deo innititur, & veritati eius infallibili. Sed illud aduertite, quod intra vineam stat turrinam, ut scias extra ecclesiam non haberi fidem, sed haeresim. In ea enim & torcular verae poenitentiae est, in ea veri exprimuntur fructus, in ea denique vera est fides. Extra vero ecclesiam, nec vera poenitentia est, nec vllum meritorium opus, nec fides. Sic munita vinea, locauit eam agricolis. Cum audis locatam, scito non esse dominum vineae, nisi tantum in caelo. In terra autem, inquit dominus Luc. 12. quis putas est fidelis dispensator & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? Et ipsius beatus vicarius Petrus ait pri. Petri 4. Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrates: sicut boni dispensatores multiformis gratiae Dei. Et beat. apost. Paul. pri. Cor. 4. Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores ministeriorum Dei. Hic iam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur. Quapropter ipse beatus apostolus 2. Cor. 10. & 13. idem repetens ait: Ideo haec absens scribo, ut non praesens durius agam secundum potestatem, quam dominus dedit mihi in edificationem, et non in destructionem. Omnia haec, non dominos sed colonos vineae ecclesiae praefectos ostendunt. Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit seruos suos dominus ad agricolas, ut illi fructus vineae suae traderet. Hi sunt praedicatores, & omnes cui ex officio incumbit populum adhortari, ut debita domino reddatur obsequia. Ut omnes sciant pro sua conditione modulo, domino se debitores esse, nec negligant bonorum operum fructus illi offerre. Qui sane tunc domini seruos cedunt, lapidant,

dāt & occidūt: cū veluti surdi ad p̄dicantiū monita, & segnes ad operādū reddūtur. occidētes in se verbū Dei: cū dñm debitofraudātes fructu, perinde ac si essēt dñi vineæ, & nō coloni, oīa in suos priuatos vs̄ cōuertūt: Cū nulla illis est de egenis & infirmis cura, nulla de afflictis, viciis, & captiuis cōmiseratio: cū oīa ita sua esse existimāt, ac si secū ex hac vita migrātes de ferre possēt. Loq̄tur cū illis miss⁹ à patre ex euāgelio fili⁹, quē & si cruce nō occidūt, tñ factis abnegant, quē se verbis hære dē agnoscere cōsuetur. Quid ergo faciet dñs agricolis istis? utiq̄ malos male perdet: & vineā suā locabit illis colonis, qui reddant ei fructū tēporibus suis: & quod maxime dolendū est, plurimæ per orbē ecclesiæ & regiones, quæ à Christi colonis obtimebātur, traditæ sunt nō colonis reddētibus fructū temporibus suis, sed perfidis & infidelibus Mahumetanis nullū reddētibus, nisi impietatis malū: quemadmodū anotat bea. Aug. in psalmū illū 77. quādo dixit propheta: Et repulit tabernaculū Silo, tabernaculū suū, vbi habitauit in hominibus. Et tradidit in captiuitatē virtutem eorū, & pulchritudinē eorū in manus inimici. Et cōclusit in gladio populū suū, & hereditatem suā sprenit. Iuuenes eorū comedit ignis, & virgines eorū non sunt lamentatæ. Sacerdotes eorū in gladio ceciderūt, & viduæ eorū non plorabantur. Ait nāq̄: Cū ergo digni non essent homines, in quibus habitaret Deus, cur nō repelleret tabernaculū: quod utiq̄ propter se nō instituerat, sed propter ipsos homines, quos iam iudicabat indignos in quibus habitaret? Hoc lamentabatur David: & perficiendā vineā propter Christū Deū deprecatur, dicēs psal. 79. Vineā de Ægypto trāstulisti, eiecisti gentes & plantasti eam. Dux itinervis fusti in cōspectu eius, & plantasti radicē eius, & impleuit terrā. Operuit montes vmbra eius, & arbusta eius cædros Dei. Extēdit palmites suos vsq̄ ad mare, & vsq̄ ad flumen propagines eius. Vt quid destruxisti maceviā eius? & vindemiant eam oēs qui prætergrediūtur viā: id est, tā seculares quam ecclesiastici, iuuenes & senes. Exterminauit eā aper de sylua, imundissimus scilicet Mahumetanus gladio: & singularis ferus, depastus est eā: nimirū hæretici qui sanctæ ecclesiæ subijci nolūt, sed in fracti & singulares suis in erroribus persistere. Deus virtutū cōuertere, respice de cælo: & vide, & visita vineā istā: & perfice eam, quā plantauit dextera tua: et super filiū hominis, quē cōfirmasti tibi. Propter Christū scilicet visita vineā tuā: ac bonos redde agricolas gratia tua, qui reddant tibi fructū tēporibus suis: immanissimū quoq̄ aprū Mahumetanus extingue: feros hæreticos & superbos deuince. Vnaquæq̄ etiā anima vinea domini est circumallata diuina & angelica custodia: Angeli eorū (ait dominus) semper vident faciem patris, qui in cælis est. Habet enim plures palmutes potentiarū. Vitur & sensibus interioribus & exterioribus: habet etiā torcular, voluntatē scilicet, quā oīne opus perficitur: & turrim id est rationē quæ semper deprecatur ad optima, & à qua dñs fructus postulat. Reddat igitur è memoria actionē gratiarū, recolens beneficia Christi: à voluntate, liberos bonū operū fructus. Et sensibus etiā oculos sepe cōuertat ad dominū: utiq̄ aures, ut audiat quid illi loquatur dñs Deus. Manus elemosynarū fructus exerceāt, ore laudes Deo reddat, sicut apostolus ait ad Heb. 13. Per ipsum ergo offeramus hostiā laudis semper Deo: id est, fructū labiorū cōfiteiū nomini eius. Pedes vt sepe sint in directo: Pes meus, inquit David, stetit in directo, in ecclesijs benedicā te dñe. Aīa, inquit Origenes in 2. ca. epist. ad Rom. habet rationē supremā, et infimū corpus. Volūtas est, quēadmodū mediū in domo. Manet igitur libera, pulsat Deū, tægit demō. Vide cui aperiās: si demōi, seru⁹ efficiēris p̄cti. Diceturq̄ tibi malos male p̄det. Si aperiās Deo, fructū creatori reddes & redēptori. Regnū Dei nō auferetur à te: q̄n potius augebit tibi gra.

bi gratiam suam, qua semper vberes fructus reddens, peruenias in atrium domini: Cui cum patre & Spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

Tractatus primus in XXII. cap. beati Matthæi.

Respōdēs Iesus, dixit iterū in parabolis eīs, dicēs: Simile factū est regnū cœlorū homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Et misit seruos suos, vocare inuitatos ad nuptias, & nolēbāt venire. Iterū misit alios seruos, dicēs: Dicite inuitatis, Ecce prādiū meū parauī, tauri mei, & altilia occisa sūt, & oīa parata: venite ad nuptias. Illi autē neglexerūt: & abierūt, alius in villā suā, alius vero ad negociationē suā: reliqui vero tenuerūt seruos eius, & cōtumelijs affectos occiderūt. Rex autē cū audisset, iratus est, & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & ciuitatē illorū succēdit: Tūc ait seruis suis: Nuptiæ qdē paratæ sūt, sed q̄ inuitati erāt, nō fuerūt digni: ite ergo ad exitū viarū, & quoscūq; inueneritis, vocate ad nuptias. Et egressi serui eius in vias, cōgregauerūt oēs quos inuenerūt, malos & bonos, & impletae sūt nuptiæ discubētū. Intrauit autē rex, vt videret discubētes, & vidit ibi hominē nō vestitū veste nuptiali. Et ait illi: Amice, quomodo huc intraisti, nō habēs vestē nuptialē? At ille obmutuit. Tūc dixit rex ministris, ligatis manibus & pedibus eius, mittite eū in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentū. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi. *Hæc est secūda parabola, quā proponēs dñs principibus sacerdotū & senioribus, ostēdit eorū reprobationē & gentiū vocationē. Quæ similis est in effectu præcedēti de vinea. Fecit igitur nuptias filio suo rex pater æternus, quādo verbo suo vnigenito humanitatē associavit: quā ipse Deus verbū in vnionē suppositi indissolubili vinculo deitatis, cooperāte Spū sancto sibi vnuit. Vel quādo Deus homo factus, sibi ecclēsiā copulauit, non habentē maculā aut rugā, aut aliquid huiusmodi, secūdū illud beati apostoli Pauli ad Ephe. ca. 5. vbi à matrimonio spiritali Christi cū ecclēsiā, ad matrimoniū inter virū et vxorē contractū argumēto sūpto, ait: Mulieres viris suis subditæ sūt, sicut dño: quoniā vir caput est mulieris, sicut Christus caput est ecclēsiæ: Ipse saluator corporis ei. Sed sicut ecclēsiā subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri, diligite vxores vestras, sicut et Christus dilexit ecclēsiā, et seipsum tradidit pro ea, vt illā sanctificaret, mūdās eā lanacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclēsiā, nō habentē maculā, aut rugā, aut aliquid huiusmodi: sed vt sit sancta, & imaculata. Ita & viri debēt diligere vxores suas, vt corpora sua. Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enī vnquā carnē suā odio habuit: sed nutrit & fouet eā, sicut & Christus ecclēsiā, quia mēbra sumus corporis eius de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrē & matrē suā, & adhaerebit vxori suæ, & erūt duo in carne vna. Sacramentū hoc magnū est: ego autē dico in Christo et in ecclēsiā. Ecce nuptias. Gaudeamus et exultemus (inquit bea. Ioa. Apoc. 19.) & demus gloriā ei: quia venerūt nuptiæ agni, et vxor eius præparauit se. Et datū est illi, vt cooperiat se byssino splēdētī, & cādido. Byssinū enim iustificaciones sūt sanctorū. Has nuptias iam pridem promiserat dñs per Osee prophetam, dicens cap. 2. Sponsabo te mihi in sempiternum: & sponsabo te mihi in iustitia & iudicio, & in misericordia, & miserationibus. Et sponsabo te mihi in fide: & scies quia ego dominus. Fidem semper accipias, pro fide vna bonis operibus & charitate formata. Quod autē talis intelligatur, spōsus prius præmisit: spōsabo*

Gratia forma
iustificatiōis:
fides radix.

terminum: & sponsabo te mihi in iustitia & iudicio, & in misericordia, & miserationibus. Et sponsabo te mihi in fide: & scies quia ego dominus. Fidem semper accipias, pro fide vna bonis operibus & charitate formata. Quod autē talis intelligatur, spōsus prius præmisit: spōsabo

sabo

sabo te mihi, inquit, iustitia: qua videlicet homo iustificatur. Hæc est formalis gratia, cõcurrit etiã fides, veluti radix & principiũ iustificationis, prout sæpe alias repetiuimus, et prout prædiximus de beato apostolo Paulo, qui nunquã locutus est de fide, prout est initiũ iustificationis: quin vel præcedetẽ vel sequetẽ poneret gratiã, formaliter iustificantẽ. Sic & propheta Osee Spiritu sancto afflãte profert: Spõsabo te mihi in iustitia & misericordia. Deinde sequitur: Et spõsabo te mihi in fide: quãdo sine fide impossibile est placere Deo. Ad nuptias ergo agni, qui ecclesiã despõsavit sibi charitate & fide, misit rex vocare inuitatos. Nõ utiq; euangeliũ dicit, quãdo inuitati fuerunt: quoniã à peccato primorũ parentũ non fuit vnquã salus sine fide et gratia mediatoris. Qd̃ & bea. apost. Pau. ad Eph. ca. 1. ostendit, dicẽs: Benedictus Deus & pater dñi nostri Iesu Christi, q̃ benedixit nos in õni benedictione sp̃uali, in cõlestibus, in Christo: sicut elegit nos in ipso ante mũdi cõstitutionẽ, vt essemus sc̃ti, & imaculati in cõspectu eius, in charitate, sic iustificatus est Abel iust⁹ vsq; ad vltimũ iustũ. In Abrahã autẽ, Iudei etiã ad nuptias agni inuitati sũt, dũ illi re pmissio de Messia est facta, dicẽte dño: In semine tuo benedicetur õnes gẽtes terræ, Genes. 22. cap. Quod interpretatus beat. apost. Paulus ad Gal. cap. 3. ait. Nõ dicit in seminibus, quasi in multis: sed in semine tuo, qui est Christus. Misit ergo dñus seruos suos vocare inuitatos, quos in Abrahã & per legẽ tot sacrificijs inuitauerat: & noluerũt venire. Iterũ misit alios seruos, primos prophetas intellige: secũdos autẽ apostolos discipulos domini, qui nomine suo diceret inuitatis: Ecce prandiũ meũ parauitauri mei, & altilia occisa sunt. Omnia sacrificia legis cõsumata sunt, quoniã post dñi passionẽ suã illa significatũ & officiũ peregerũt: & õnia parata, nihil agendũ restat: venite ad nuptias. At illi neglexerũt. Qui occasione cũ sese offert non arripere nouit, deinceps quod querit non cõsequetur. Dũ isti inuitatur & vocatur renuũt, quod querebãt nõ accipient. Da sapietẽ, inquit Salomõ Proverb. 9. occasione, & addetur ei sapietia. Et beatus apostolus Paul. Rom. 11. Quod querebat Israel, nõ est cõsecutus: electio autẽ consecuta est: cãteri vèrò ex cãtati sunt. Discamus igitur in seruire occasione. Venit nãq; nox, quãdo nemo potest operari, Ioa. 9. At qui dũ viuimus operemur, quia õnis vita postrema hora nobis esse debet: cũ præsertim totius vitæ tẽpus ad bene moriẽdũ nobis sit datũ. Dũ enim viuimus licet mortẽ vniciuiq; suã penicillo depingere, pulcherrimãq; efficere. Quod beat⁹ etiã Aug. in præfatione, psal. 36. his cõfirmat verbis: Qualis vis esse, inquit, in morte, talẽ te potes facere viuẽs. Si vis mori õnibus sacramẽtis susceptis, frequenta cõfessionẽ, & assidue suscipe corpus dñi: & sacramẽtis reserctus discedes. Vis mori testamento cõdito, cõdito dũ viuus. Vis in statu gratiæ mori, ita semper viuuto, vt sepe gratiã promerearis: in qua si permãseris, nunquã ab illa exclusus decedes. Vis mori vt sanctus, vide quid dicat Balã: Moriatur anima mea morte iustorũ, & fiat nouissima mea horũ similia, Nu. 23. Vne vt docuerũt sancti, et quẽadmodũ sanctus morieris. Qui enim ad horã mortis ea differũt agere, quibus opus habet: similes illis sunt, qui longius nauigaturi, nihil secũ asportant: sed soluẽtes à portu, tunc demũ recordatur eorũ, quæ illis sunt necessaria: cũ iam nõ liceat retroabire nauim. Siciã morituro, nihil eorũ agere licet, dum in extrema agonis hora est cõstitutus, quæ viuens perficere potuit. Vocati sunt Iudæi ad nuptias, & neglexerunt venire: & abierunt, alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam, alij seruos contumelijs affectos occiderunt. Lapidauerunt enim beatum Stephanum: & beatum Iacobum, Ioannis fratrem gladio percusserunt, & alios nimis

Occasio arripienda, cũ se offert.

multos. Rex autem cum audisset, iratus est: & perdidit homicidas illos, & ciuitatem eorum succendit missis exercitibus suis: Titum scilicet & Vespasianum Romanos imperatores. Hic considerandum, quemadmodum misericordia Dei longa nimis est, ira autem breuis. Misericordia domini ab eterno, & vsq; in eternum super timentes eum, Psal. 102. Et Psal. 2. Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur dominus, & pereatis de via iusta, cum exarserit in breui iraeius. Ira deniq; breuis est. Per misericordiam longum tempus expectat. Cum autem irascitur breuissime percutit. Sic ait beat. August. in Psal. 36. versu: Et adhuc pusillum, & non erit peccator. Cito veniet ira super peccatorem, super persecutorem. Tu dicis, Ego flagella patior, & video iniquum exaltatum, velut cedrum Libani. Hoc tibi videtur, quoniam infirmus es. Infirmis namq; nihil fit cito, omnia moram trahere arbitrantur. Quid superbis inique? omnia feci quae volui, omnia consumaui? Quid superbit impius? quia pater meus de illo fecit flagellum? Nam pater flagello percutit filium, quod continuo in ignem projicit. Visum est Iudaeis, dum occiderent seruos domini, & a Iudaea profligarent, vicisse. At rex iratus missis exercitibus suis perdidit homicidas, & Hierusalem succendit. Tunc ait seruis suis: Nuptiae quidem paratae sunt, omnia sacramenta instituta, passio domini consumata, mors abolita, demon & mundus denicti: sed qui inuitati erant non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus viarum, & quoscunq; inueneritis vocate ad nuptias. Ite, docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti: docentes eos seruare omnia, quaecunq; mandaui vobis. Factum est ita, & impletae sunt nuptiae discumbentium. Intrauit autem & rex, vt videret discumbentes: exemplo suo reges commonefaciens, vt visitent populos suos, & omnibus praebeant aures. Et vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali, hoc est charitate. Nam certum est, qui ad nuptias vocatus venerat, fidem habere nuptiarum, & sponsum fide cognoscere: alias non esset ingressus domum, quam fide non nouerat. Notus ergo fide erat, cui dicitur: Amice, quomodo huc intrasti sola fide, sine operibus charitatis, sine veste nuptiali? At Lutherani & eorum similes hic obmutescunt, quia tunc missus est in infernum misericulus ille homo, sola fide deceptus sine operibus, qua se saluari existimabat. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. Hoc de Iudaeis ad literam intelligendum est, quando vnus tantum sine veste nuptiali ex gentibus excluditur, per quem etiam plures signantur. Nec ideo quis definire potest, num maior sit numerus saluandorum an cõdemmandorum, quod Deo soli reseruatum est, prout supra cap. 20. dum haec eadem verba interpretaremur, diximus. Timeat igitur vnusquisq; qui intra ecclesiam viuit, habere fidem sine operibus. Sciat neminem sola fide, ac sine operibus charitatis saluari posse. Quòd si in charitate decedat, saluabitur gratia domini nostri Iesu Christi: Cui cum patre & Spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in eternum. Amen.

TRACTATUS SECVNDVS.

In XXII. cap. beati Matthaei.

Magister in,
4. dist. 20.

Non desunt qui dicant, has nuptias significare inter Deum & iustam animam coniunctionem: quando scilicet per charitatem anima vnitur Deo. Sic enim habetur in epistolae decretalibus pontificum, De bigamis, cap. Debitum pastoralis officij. Et infra, Fraternalitatis duximus respondendum: cum duo sint in coniugio, scilicet animorum consensus, & commixtio corporum. Quorum primum significat charitatem in spiritu, quae est

est inter Deum & iustam animam. Alij autem has nuptias etiam amplificant ad illam in gloria vnionem, qua anima Deo coniungitur, tanquam vitæ suæ, secundum illud apostoli ad Colos. 3. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Mortui nempe sumus & si viuimus, quoniam omni die morimur: quapropter vita nostra dicitur umbra mortis. Nam cuiuscunq; sit umbra, siue albisimi equi, siue arboris viridis, siue hominis diuersis coloribus induti, semper nigra est umbra: quoniam omnis dies vitæ morte finitur. Cum igitur morte hæc præsens finiatur vita: & dum transigimus vitam, omni etiam die transigunt vitæ dies: finis corporis, mors est: & finis vniuscuiusq; diei, umbra est mortis. In gloria autem, quoniam viuere non habet finem: ibi vita vera est vita: quoniam nunquam desinit dies, vt altera succedat dies, quæ vna est semper, cum nullo vnquam terminetur fine. Sic vita nostra Christus dicebat: Ego veni, vt vitam habeant, & abundantius habeant, Ioan. 10. Cæterum nuptiæ hæc inter Christum dominum, & ecclesiam per verba de præsentia celebratæ sunt in vtero virginis: quando nostram dignatus est filius Dei naturam assumere, & ecclesiam sibi coniungere manibus in cruce datis. Et per mortem eius, hoc sacramentum celebratum & consummatum illo dicente, Ioan. 19. Sciens Iesus, quia omnia consummata sunt, vt consummaretur scriptura dixit: Sitio. Vas autem erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, byssopo circumponentes obtulerunt ori eius. Cum ego accepisset Iesus acetum, dixit: Consummatum est. Sic etiam beatus August. ait: Deus enim securus moriens dedit sanguinem suum pro ea, quam resurgens haberet, quam sibi coniunxerat in vtero virginis. Misit igitur ad inuitatos, vt veniret ad nuptias, & nolabant venire. Vide hic arbitrary libertatē cōtra hæreticos: Nolebāt, inquit, venire. Liberi enim sunt, quamuis à Deo vocentur. Possunt proinde vocationē reuocare, prout miseristi fecerunt: Et nolabant, inquit, venire. Iterum alios seruos misit, dicens: Dicite inuitatis: tauri mei & altilia occisa sunt, & omnia parata, venite ad nuptias. Omnis namque scriptura de aduentu Messie impleta est: omnia etiam instituta ceremoniarum sanguinis hircorum, taurorum, & cesus agni paschalis, quæ in figura Iudæis præcipiebantur: tum & prophetarum oracula Esaiæ, Hieremiæ, Ezechielis, Danielis, Davidis, & cæterorum impleta sunt: omnia deniq; quæ prædicabantur in nouo testamento futura, parata sunt. Iam enim hauriuntur in gaudio baptismi aquæ de fontibus saluatoris: iam vox domini super aquas: iam & contritum caput draconis in aquis, & datum in deo rationem gentibus, populis Æthiopum: iam facies exhilaratur in oleo, & cor hominis panis confirmat: iam omnes sitientes ad aquas veniunt, & emunt absq; vlla commutatione vinum & lac: iam cibatur homo pane vitæ & intellectus: iam est confessio peccatorum, et pulchritudo, quam peccator confessione acquirit in conspectu eius, sanctitas & magnificentia in sanctificatione eius. Iam Christus dominatur à mari vsq; ad mare, & à flumine vsq; ad terminos orbis terrarum. Venite igitur ad nuptias. At illi paruipenderunt, quemadmodum & Dauid dicit: Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem. Et dixit, vt perderet eos: si non Moyses electus eius stetit in confractione, in conspectu eius: hoc est, in confractione vituli quæ fecerunt, quæ contriuit Moyses redegitq; in puluerē: vel quia confractus & contristatus nimium Moyses mortē appetiuit, nisi populo veniā dñs daret, dicens: Vel dimitte eis hæc noxā, aut dele me de libro vitæ: vt auerteret irā eius, & pro nihilo habuerunt

Liberum arbitrium ostenditur.

buerunt terram desiderabilem, Psal. 105. Sic neglexerunt Iudaei vitam aeternam, in cuius figuram iam olim pronibilo habuerunt terram desiderabilem promissionis: & abierunt, alius in villam suam: alius verò ad negotiationem suam. Occupationes terrene & neglectus caelestium, hos pessumabire fecit. Cum enim homo caelestia parvipendit, & magis temporalibus inhiat, frigescit anima, & incalescit caro, & sic vtriusque aeterna salus amittitur. Alij porrò furibundi negotium nuptiarum volentes dissolvere, seruos contumelijs affectos occiderunt. Salubre vtiq̃ illis consilium dederat Gamaliel, Actorum quinto. Hæc autem, inquit scriptura, cum audissent: per longum videlicet sermonem de diuinitate Iesu, quem apostoli prædicauerant, dissecabantur, & cogitabant interficere illos. Surgens autem quidam in concilio phariseus, nomine Gamaliel, legis doctor, honorabilis vniuersæ plebi, insit foras modicum apostolos secedere, dixitq̃ ad illos: Viri Israelitæ, attēdite vobis super hominibus istis, quid acturi sitis. Ante hos enim dies extitit Theudas, dicens se esse aliquem, cui consentit numerus virorum, circiter quadringentorum, qui occisus est, & omnes qui credebant ei dissipati sunt, & redacti ad nibilum. Post hunc extitit Iudas Galilæus in diebus professionis (quando scilicet omnes profitebantur in suam ciuitatem ad soluendum tributum Octauiano Augusto, quo tempore dominus natus est in Bethleem) & auertit populum post se, & ipse perijt: & omnes quotquot consenserunt ei, dissipati sunt. Et nunc dico vobis, discedite ab hominibus istis, & finite illos: quoniam si est ex hominibus consilium hoc, aut opus, dissoluetur: si verò ex Deo est, non poteritis dissolvere, ne fortè & Deo repugnare videamini. Consenserunt autem illi. Et conuocantes apostolos, cæsis denunciauerunt, ne omnino loquerentur in nomine Iesu, & dimiserunt illos. At hi tandem optimi huius consilij Gamalielis obliti, quosdam postea occiderunt, & alios percusserunt. Misit ergo dominus exercitus suos, & homicidas disperdidit: & per apostolos congregauit gentes, Petro sedem fixam apostolicam in capite orbis Roma collocante. Et sic congregati sunt gentium populi innumeri ab Oriente & occidente, imperio fidem suscipiente tempore Constantini magni. Inuentus autem est homo veste nuptiali non decoratus, charitate videlicet, quæ est vinculum perfectionis, & missus est in tenebras exteriores. Illud namq̃ est à sapientibus viris obseruatum, vt secundum patriæ morem, in qua degunt, vestiantur: alioquin irriderentur. Hinc etiam est, vt quicumque vitam in cælo decreuit agere, vt ad morem caelestem vestem componat. Vestis autem caelestis charitas est, quæ secundum beatum Petrum operit multitudinem peccatorum: secundum verò beatum Paulum, maior est fide & spe: & secundum beatum Ioannem, qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Quæ eadem vestis intelligenda est, de qua beatus apostolus Paulus ad Rom. 13. inquit: Non in cōmestationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicijs: sed induimini dominum nostrum Iesum Christum: non vtiq̃ scissam vestem superiorem, quam partierunt inter se milites: sed tunicam charitatis illam inconsutilem, de super contextam per totum, quæ integra manet. Quinq̃ enim sunt in orbe hominum genera: nempe idololatæ, Mahumetani, vel alij huiusmodi sectæ addicti, Iudaei, hæretici, qui Christo non induuntur, quoniam vestem eius superiorem diuidunt in quatuor partes: et sic nemo illorū induitur. Omnes isti audierunt Christum in carne venisse, & hæreticorū alij qui credunt: cæterū nec fidē nec charitatē habent, quoniā vestem sciderūt, & Christo spōso

Quinq̃ue ho
minū genera
qui vellem do
mini partiu
tur.

nec sponse ecclesie coherent. Catholici verò Christiani, tunicam habent incōsutilem, fidem scilicet charitate desuper contextam per totum. Hac tunica non induitur, qui fidem habet absque charitate, cui dicitur: *Amice quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem?* Qui sanè obmutuit. Quis enim non obmutescat arguente Deo? Quid misera anima illo increpante respondere poterit? Quis excusabit illo damnante? profecto nemo. Quapropter dicitur: *At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris, quia iste noluit operari, sed Luthera nis similis factus, fidem sine operibus inanem habuit: & quia manibus pedibusq; fuit ligatus ad operandum, quāmdiu vixit: nūc aenno eisdem ligatis, ne iam in æternum operari possit, in tenebras exteriores eijcite.* Sic Eccles. cap. 9. exhortatur homines, vt operentur dum viuunt: quoniam post mortem nullum est meritorium opus. Inquit igitur: *Quodcūq; facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec sciētia erūt apud inferos, quò tu properas: tu scilicet, qui sine operibus charitatis vestitus sola te existimas fide posse saluari, & ad te per illam sanguinis Christi meritū adducere. Vnusquisq; igitur Christi dominum & sponsum sequatur, ad nuptias venire non negligat, caueatq; ne cōmuni & consueta veste indutus accedat: nisi enim charitatis veste amictus fuerit, proyicietur in tenebras inferni exteriores (quoniam interiores sunt illæ, quibus in peccato obcæcatur anima) ibi erit fletus, ex igne & fumo, & stridor dentiū, ex nimio rigore frigoris. Quòd si charitatis veste indutus venerit, dicetur de eo illud Apoc. 19. Beati qui ad cœnam nuptiarū agni vocati sunt, gratia eiusdem agni domini nostri Iesu Christi: Cui cum patre & Spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.*

TRACTATUS TERTIVS.

In XXII. cap. beati Matthæi.

VLtima huius parabole domini sententia est: *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Quā <sup>Multi sūt vo-
cati, pauci
electi.</sup> dominus iam antè dixerat, cum parabolam aliam supra cap. 20. proposuit de patre familias operarios mittente omni hora diei in vineam suam. Suntq; doctores, quibus videtur intelligenda hæc domini sententia, de omnibus vocatis ad fidem Iudæis & gentibus: quando omnes verbum domini audierunt, quidā per apostolos, alij per eorum discipulos, alij per famam, & qui adhuc vocantur & vocabuntur, ōnibus his simul congregatis, multi sunt vocati: in quorum comparisonem pauci sunt electi. Hic est primus modus dicendi. Alijs autem videtur de Christianis suscipientibus fidem, hæc sententia domini intelligenda. Hos autem dicunt vocatos, qui verbum domini susceperunt. Quæ quidem sententia, cum nimis sit coarctata: consolantur nos dicentes, homines qui saluandi sunt, non pauciores numero fore, quā permanentes in cælo angeli: quos aiunt duplici esse numero illis, qui cum diabolo corruerunt. Ad hoc ostendendum adducunt illud Deut. 32. cap. Quo in loco Moyses ait: *Cōstituit numerum populorum, iuxta numerum filiorum Dei. Septuaginta litera habet: Secundum numerum angelorum Dei. Et illud Apocalypsis. 12. Et cauda eius traherat tertiam partem stellarum. Si draco, inquit, secum traxit tertiam partem stellarum, hoc est angelorum: duæ partes spirituum superiorum permanserunt: & iuxta hunc numerum assumendi sunt homines, quoniam scriptura ait: Constituit terminos populorum, secundum numerum filiorum Dei. Hoc etiam astruunt ex beato Gregorio, quem refert sententiarum*

tiarum collector, (qui & Magister sententiarum dicitur) in 2 lib. dist. 9. cap. 8. & ex beato Thoma pri. par. q. 63. art. vlt. Quibus quoad literam sacri euangely, in qua sententia domini continetur bis prolata: Multi sunt vocati, pauci verò electi (Nam quicquid est de numero saluandorum, an sit potior numero condemnandorum: & de numero decidētium maiorum spirituum cum suo pessimo Lucifero, id soli Deo compertum est. Cui dicit ecclesia: Deus, cui soli cognitus est numerus in superna felicitate locandus, prout supra diximus cap. 20.) dicimus ad sensum literalem, qui ex præcedentibus colligitur, dominum tantum de vocatione & reprobatione Iudeorum tulisse sententiam: Multi sunt vocati, pauci verò electi. Quæ vtrum ad omnes vocatos extendatur, an ad fideles tantum: nec definimus, nec eorum sententiam improbamus: tantum interpretamur accommodatissimos euangelicæ literæ sensus: nec abnuimus, domini sententias, quæ dicuntur de vno, posse referri ad plurimos. Hoc tamen dicimus, quando hanc dominus sententiam protulit: Multi sunt vocati, pauci vero electi, ad solos eam retulisse Iudeos: de quorum vocatione & reprobatione agebatur in hac parabola. Gentium verò, quæ vocatæ sunt seruis euntibus ad viarum exitus, quot approbentur, Deus scit. Verum enim vero vnum tantum legimus à nuptijs fuisse repulsum, cum iam discumberet: eo quòd nò habebat charitatis vestem. Nec abnuimus in isto plures alios significari, videlicet omnes illos, qui in hora mortis inuēti fuerint sine gratia, quiq; sola fide absq; operibus charitatis se saluari posse existimarunt. Qui sane omnes excludentur à nuptijs: cum dominus vnicuiq; redditurus sit, secundū opera eius. Multi igitur ex Iudeis vocati (omnes siquidē voce domini et apostolorum eius acciti sunt) pauci vero electi, cum admodū pauci crediderint, cæteris in perfidia sua perstantibus. Quorum adhuc plurimi per totum orbem dispersi, perfidi, proterui, & infidelissimi sunt. Ceterū qui ex illis verè crediderunt, optimū bonorum operum & charitatis fructū protulere, tanquam oliua in sua radice inserta. Nec desunt qui hanc parabolam in sensu morali ad vniuscuiusq; animam flectant. Inuitatur siquidem anima vniuscuiusq; Christiani, cum in baptismo suscipit fidem, spem & charitatem: & secundum aliquos doctores etiam morales virtutes. Fides autem infusa, cuius obiectum est, omne reuelatum à Deo est verū, operatur in anima inuitati. Qui cum ad annos discretionis peruenerit, atq; illi simul & infideli proponeretur, quod Deus est trinus & vnus: haud dubium, quin facilius baptizatus assentiatur, (& si nunquam hunc audiuit articulum) quam infidelis, incitante ad hoc & interius operante fide, quam ex sacro baptismo habet infusam. Vocatur igitur Christiana anima, iam sic in baptismo à domino inuitata, per ea quæ quotidie audit in sancta ecclesia. Vocatur inquam sacerdotum exhortatione, prædicatorum & prælatorum admonitione, vitiōrū punitione, & sacramentis. At illi neglexerunt. Plurimi, pro dolor, negligunt abeūtq; vnus in villam suam, alius verò ad negotiationem suam. Hoc verbum, meum, omnes homines fallit: regnum meum, episcopatus meus, ecclesia mea, villa mea, negotiatio mea, plena deceptionis sunt verba. Possessores enim sumus, non proprietarij. Regnum hodie tuum, cras filij tui. Decessisti forte sine liberis, iam tibi aliquis ex transuerso propinquus succedet, cuius nec per somnium vnquam meministi. Nabuchdonosor rex Babylonis in belluam conuersus est: donec scias, inquit Daniel cap. 4. quòd dominatur excelsus in regno hominū, & cuiusq; voluerit dat illud: & humillimum hominem constituit super illud. Superbiente & non parente

rente Dei præcepto Saul, datur regnum David opiloni, patris enim sui Isai tunc pascebat oves. Peccante filio David Salomone, traditæ sunt decem tribus seruo eius Ieroboam, duabus duntaxat tribubus, Iuda scilicet & Benjamin, Roboam filio Salomonis dimissis. Attendat ergo hæc reges terræ & magnates seculi: nec vocati negligant venire ad nuptias. Porro de episcopis, clericis alijsq; prælatis, quorum ecclesiæ tiara & baculo decorantur, quid opus est dicere: quando experientia docet, hodie vnū, postera die alterū dignitatē obire. Nulla igitur ratio suppetit, vt dicamus quicquā esse nostrum. Nihil enim intulimus (inquit beatus apostolus) in hunc mundum, haud dubiū quia nec auferre quid possumus. Habentes autem alimenta, & quibus regamur, his contenti simus. Nā qui volūt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem, pri. Timo. 6. Quod in his inuitatis & vocatis facile est & flebile intueri: cum inuitati & sæpe vocati neglexerint ad nuptias agni venire: quinimo & abierūt ad villas & negotiationes suas, necessaria corporali vitæ nimia sollicitudine quæritantes: & superflua, vt diuites fierent, procurantes. Ex quo euenit, vt in diaboli laqueum, & desideria inutilia & nociua ambitione sua incidant. Porrò alij seruos affectos contumelijs occiderunt: cuiusmodi sunt, qui peccatis publicis adherent immoti, Dei verbum in se pernecentes: qui prædicatorem admonentem negligunt: qui prælatorum suorū correctionem & punitionem nihili faciunt: qui iam in omne peccatum timore vltionis diuinæ deposito, prolabantur effrænes. Horum animas rex demoniorum exercitibus missis inextinguibili succedet igni. Quos & viuentes aliquādo permisit eueri per infideles: prout iā supra meminimus ciuitates, in quibus Christiani infidelium more degebant, verbis tantum confitentes Christū, factis autem publice abnegantes. Quorū loco dominus alios populos ecclesiæ catholice & veræ fidei dedit. Et sic ecclesia quæ à populo Iudeorum trāsiiuit ad gentes (aliquibus tamē ex Iudeis aggregatis, vt lapis angularis Christus connecteret vtrumq; populum, & fieret in caput anguli) ab vno regno in alterum transiuisse, nos docet experientia. Christum colebat Africa beati Augustini tempore, plurimæq; in ea erant ecclesiæ cathedrales: tunc vero Hispania ab hæreticis Arrianis, alijsq; quā plurimis occupabatur, quā modo veri & catholici Christiani tenent. Quo in statu faxit Deus sua pietate, vt ad mūdi finē vsq; perduret, Amē. Africa vero iam ab hinc plurimos annos Mahumetanorum tyrannide premitur. Itaq; loco eorum, qui nolunt venire ad nuptias, & occidunt in se catholicam fidem & pios mores, submituntur alij credentes, qui & bonis moribus & charitatis operibus fidem suam ostendēt. Quod si inter veros catholicos aliquis reperiatur (rex enim Deus omnia prospicit, omnia oculis eius patent, quantumcunq; corde celetur) absq; veste nuptiali, idest absq; gratia: ligatis manibus & pedibus (si talis in hora mortis decedit) mittetur in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentiū. Vnusquisq; igitur pro anima sua sollicitus sit: custodiat studiose mādā data domini, pareat sanctæ matris ecclesiæ monitis & præceptis: vt sic gratia domini indutus securus sedeat in conuiuio nuptiarum, laudes semper agens Christo domino: (cui cum patre & spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS QUARTVS.

In XXII. cap. beati Matthæi.

Cc Tunc

Tunc abeūtes pharisei, cōsiliū inierunt, vt caperēt eū in sermone. Cum pharisei perspicerent se parabolis dñi insectari, eorumq; malitiā detegi: volētes si possent dominū Romanis tradere, seq; innocentes de illius occisione populo ostendere: mittūt ei discipulos suos cū Herodianis, Herodis seruis. Omnis contra dominū fortitudo debilis est: fragilis humana scientia, si ad diuinā sapientiam conferre velis: inutiles hominū fraudes contra consiliū Dei. Ad capiendū dominū in sermone venerūt: at ipsi à domino capti & cōuēti sunt. Vide etiam quales euaserūt discipuli, qui sub disciplina phariseorum legē acceperunt, iniqui, peruersi, subdoli, hypocrite, duplici corde, similes præceptoribus suis. Considera hic quanta cura parentes præceptores filijs suis eligere debeāt. Quæ enim doctrina recens ætas imbuta fuerit, hanc seruabit perpetuo, vt quidam: Quo semel est imbuta recens seruabit odorem, testa diu. Sint præceptores catholici, ab omni suspitione erroris alieni, ne sint vitijs dediti, sed modesti & pijs, & omni quoad fieri potest virtute præditi. Ad dominū igitur accesserūt hæc viperarū genimina, pharisei subdoli, & suspicantes melle perfusis labris venenū porrigere, ac mortē ingerere saluatori, dixerūt: Magister scimus, quia verax es. Serpētes, si verax est, & vos hoc scire fatemini, quare nō creditis illi? Nō tantū verax est dñs, sed etiā ipse veritas est. Veritas nāq; de terra orta est virgine, & nūquā male dicta: quādo ab utero exijt matris intemerata, tanquā spōsus de thalamo suo. Ipse nempe ait: Ego sū via veritas, & vita. Et quia veritas est decipi vestris mendatijs minime potest, nec adulationibus capi: & viā Dei in veritate doces, & nō est tibi cura de aliquo, nō enim respicis personam hominū. Ab ore & cogitatione mendaci, veritas prædicatur per phariseorum discipulos, quam ipsi non credunt: sed vt capiant dominum in sermone, eam adulando proferunt. Quatuorque fatentur inesse domino insignes virtutes, quæ inter ceteras omnibus iudicantibus sunt necessarie: quas nunc proponunt, cum simularent velle se dominū sequentis quæstionis æquū habere arbitrū. Oportet igitur primū, vt iudex sit verax, vnde inquit: Scimus quia verax es. Si enim iudex mendatijs os habet assue factū, falsam omni die sententiā proferet: quodq; modo dixit, paulo post negabit. Quo circa doctrinā oportet illum habere veram, ne si docuerit falsa, etiam falsa iudicet. Non decet iudicem cautelis agere, commoueri subdolis, velle haberi quos puniat: immo totis adnitatur viribus ne à populo cui suffectus est, punienda fiant. Cumq; viam Dei docuerit in veritate, atq; omnibus quibus præst, ne in Deum & proximum: crimen committāt, omnem ansam abstulerit, se optimum præstabit iudicem. Tertia iudicantium virtus est, ne sit illi cura de aliquo: qui paucis & necessarijs vitæ contentus, non quærit superflua, nullumq; veretur hominem, sed libere quæ iuris sunt administrat. Qui autem amicitias hominum ambit, & coniunctis sanguine nimium defert, is non est liber ad iudicium proferendum, quoniam amicis & consanguines satisfacere cupit. Quarta virtus iudicantium est, non respicere personam hominum, nec vllam habere personarum acceptionem: vt eadem regula, eodemque iure diuitem & pauperem metiatur, ac potentem & deiectum iudicet. Sic præcipit dominus Leuiti. 19. Non consideres, inquit, personam pauperis, nec honores vultum potentis. Et Deut. primo: ita paruum audietis vt magnum, nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est. Item Deut. 16. Non accipiens personam nec munera, quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Dic ergo nobis, tanta ad iudicandum veritate

Indicatiū quatuor virtutes.

& constantia præditus, quid tibi videtur, licet censum dare Cæsari, an non? Inipientes phariseorum discipuli in metam se dominum conclusisse putabant, præuè apud se cogitantes: si dixerit, date Cæsari tributū, populus indignabitur aduersus eum, & illum amplius audire contemnet. Odit namq̃ vulgus subijci, & renuit dominis tributa præstare: si vero dixerit populū Dei liberum debere esse à tributo, nec dandum Cæsari, capietur ab Herodianis, & tanquam læsæ maiestatis reus occidetur. Quod & falso illos obiecisse domino coram pilato, refert beatus Lucas: Hunc inuenimus, inquiunt, subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dari Cæsari. Cognita autem Iesus nequitia eorum. Quid prodest latere homines, & patere Deo? occultari seculo, & palam fieri cælo? abscondi in angulo, & videri ab angelo? corde occultare praua, & Christo nihil non esse detectum? Cognita autem Iesus, nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? ostēdite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denariū. Et ait illis Iesus: Cui est imago hæc, & superscriptio? Dicunt ei Cæsaris. Tunc ait illis Iesus: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari. Quando pecunia literis & effigie ipsa ostendit Cæsaris esse, reddite illi quod suum est, & quæ sunt Dei Deo. Hoc est vos metipsos: qui geritis imaginem Dei, facti ad eius similitudinem: & qui superscriptionem phariseorum habetis, quos populus tanquam religiosiores inter cæteros Iudæos suspicit. Quiescite peruerse agere, & nolite vos metipsos diabolo vectigales reddere hypocrisi & malitia. Nō enim ipse vos cussit, sed Deus omnipotens condidit. Porro superscriptio quam profertis, nō equidem vos arguit perditos esse, sed præ cæteris sanctiores haberi ostendit. Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Non enim minimum à Christo domino in hac responsione Christiani reges & proceres suæ sustentationis adminiculum receperunt: nisi eo abuti velint ad populi spoliationem & superfluos sumptus. Quando dominus ipse præcipit censum præstari Cæsari, dicens viso denario: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari. Quod & beatus apostolus Paul. ad Rom. cap. 13 confirmat, dicens: Omnis anima potestatis sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas, nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Et paucis interiectis addit: Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Cæterum ipsi domini temporales non possunt perpetuas gabellas imponere sine licentia Pape: cui tanquam patri vniuersali datum est prouidere, ne dominium temporale Christianorum transeat in tyrānidem. Qui aliter verò fecerint, sunt excommunicati in processu cænæ domini, dicente canone: Excommunicamus & anathematizamus omnes, qui in terris suis noua pedagia imponunt, vel prohibita exigunt. Non ita verò prohibentur nouæ exactio- nes, seu taxæ vt vulgo dicunt, quæ aliquando exiguntur per reges vel dominos tempora- les, pro illa via soluendæ. Sic profecto iure etiam episcopis concessum est, subsidium chari- tatiuum à suis clericis postulare. Videant tamen qui talia exigunt, siue reges siue episco- pi, qua necessitate id faciant: quoniam exigentes sine vrgēte necessitate peccare possunt: quia quod vere indigentibus est debitum, abundantibus est illicitum. Charitas enim vrgēt non opprimere subditos: qui & si subditi sunt, nihilominus proximi sunt. Cæterum hæc quæ do- minis temporalibus debentur ad congruam eorum sustentationem secundum exigentiam

Status, præcipue duplici capite populus tenetur reddere: videlicet ad iustitiam administrandam & pacem tuendam. Tenentur enim reges populis suis ius dicere, & illos secundum ius moderari, malefactores punire, publicas vias à prædonū insultu tutas ac pacatas reddere. Tenentur etiam populos suos defendere, ne ab inimicis inuadantur & deuasentur. Quã obrẽ illis redduntur & vectigalia, domino dicente: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari. Vt hæc igitur peragantur, & maiestas regia honore debito decoretur, talia à populo regibus debentur. Videant vero ipsi quibus in rebus redditus suos expendunt: ne forte inueniantur coram iudice Christo plus in vanitatibus expendisse, quàm in iustitia administranda, & sua republica ab hostium furore tuenda. Namque scriptum est Sapientie cap. 6. Melior est sapientia quàm vires, & vir prudens quàm fortis. Audite ergo reges, & intelligite, discite iudices finium terræ. Præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cum essetis ministri regni illius, non rectè iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, nec secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrẽ de & cito apparebit vobis, quoniã iudicium durissimum in his qui præsumunt fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Non enĩ subtrahet personam cuiusquam Deus, qui est omnium dominator, nec verebitur magnitudinem cuiusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus: Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Ad vos ergo reges sunt hi sermones mei: vt discatis sapientiam, & non excidatis. Qui enim custodierint iustitiam, iuste iudicabuntur: & qui didicerint iusta, inuenient quid respondeant: gratia domini nostri Iesu Christi: Cui cum patre & spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum Amen.

TRACTATUS QUINTVS.

In XXII. cap. beati Matthei.

ET audientes, mirati sunt: & relicto eo, abierunt. Ad capiendum dominum in sermone venerunt, & vacui redierunt. Capere volebant, & capti sunt: decipere, & de uicti sunt. Hic est superborum finis, qui se opponunt aduersus dominum: vt in foueam incidunt, quam parant. In illo die accesserunt ad eũ Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem. In Actis apostolorum cap. 23. ita legitur: Sadducæi autem dicunt nõ esse resurrectionẽ mortuorum, neq; angelum, nec spiritum. Itaq; animæ immortalitatem et angelos Sadducæi negant: tantum recipientes quinq; libros Moysi: & interrogauerunt eũ, dicentes. Ab hæreticis quæstio erroris plena proponitur: Magister, Moyles dixit: Dent. 25. ca. Si quis mortuus fuerit, non habes filiũ, vt ducat frater eius vxorem illius, et suscitet semen fratri suo. Erant autem apud nos septem fratres, & primus vxore ducta defunctus est: & nõ habens semen, reliquit vxorẽ suam fratri suo. Similiter secundus & tertius vsq; ad septimũ. Nouissime autẽ omnium, & mulier defuncta est. In resurrectione ergo, cuius erit de septem vxor? omnes enĩ habuerunt eam. Ex prædictis volebant hæretici Sadducæi inferre, non esse resurrectio-

nem

nem mortuorum: & per consequens nec animam immortalem. Quibus omnibus Christus Deus sapientia patris respondit: & illos conuincit, & animam ostendit immortalem esse, & futuram resurrectionem, silentiumque imponit, cum eius irrefragabilitati obistere non valerent. In quo diuinitas domini mirifice ostenditur, eiusque æterna sapientia manifestatur. Nemo enim eorum, quibus respondit, quod obijceret inuenit. Sic obmutuit non habens vestem nuptialem. Sic obmutescunt pharisæorum subornati discipuli, quærentes an liceret dare tributum Cæsari? Sic & Sadducæi nunc obmutescunt. Respondens autem Iesus, ait illis. Erratis nesciētes scripturas. Moysi scilicet libros, quos acceptatis: non intelligentes: & prophetas qui de resurrectione locuti sunt ignorātes. neque virtutem Dei. Qui enim fecit esse, qui non erant: faciet qui fuerunt, vt sint. In resurrectione enim neque nubent, neque nubētur. Hoc est, nuptijs non tradentur mulieres. Sed erunt sicut angeli Dei in coelo. Non ibi erit cibus & potus, non commixtio sexuum: sed visione & fruitione diuina spiritaliter reficientur beati. Nam quemadmodum angeli diuina visione & fruitione reficiuntur, sic & hominū resuscitatorum animæ eadem refectioe fruuntur. Corpora vero cibo nō egebunt nec potu, dotibus claritatis, immortalitatis, impassibilitatis & agilitatis refecta. Ingredientur quippè animæ ad visionem diuinam, & egredientur oculi corporales ad Christi dñi humanitatem cernendam: & vberissima pasqua anima & corpus inuenient. De resurrectione autem mortuorum, vnde error quæstionis vestra sumpsit exordiū, non legistis quod dictum est a Deo dicente vobis: videlicet quādo Moysi locutus est, Exo. 3. illum ad Pharaonem mittere volens ad populum educendum de seruitute Ægypti. Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob? Nō est Deus mortuorum, sed viventium. Locū citauit dñs ex libro Exodi, quem Sadducæi recipiebant ad illorum errorem conuincendum: prophetarum verò testimonijs minime vitur, quoniam Sadducæi non credebant illis. Deus igitur cum quæreret Moyses: Si dixerint mihi, Quod est nomen eius? quid dicam eis? Dixit Deus ad Moysen, Ego sum qui sum. Ait, sic dices filijs Israel, Qui est, misit me ad vos. Dixitque iterum Deus ad Moysen: Hac dices filijs Israel, Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob misit me ad vos. Cum igitur Deus non sit mortuorum: nam si animæ horum patriarcharum non essent, Deus corporum in puluere iam redactorum, & eorum qui iam non erant, non se diceret Deum. Qui etiam & animarum, si essent illorum, qui nec sunt, nec futuri sunt, Dei maiestas æterna nec Deus nec dominus diceretur. Cum igitur se Deum dicit Abraham, Isaac & Iacob, quorum iam corpora redacta erant in puluerem: illius præcipui, quod postquam creatur, nunquam desinit esse, animæ scilicet quæ est immortalis, se Deum esse dicebat: & secundum animam immortalem, quæ Deo viuit semper, postquam creata est semel, Deus illorum dicitur. Cum igitur anima, quæ in homine præcipuum est, perpetuo viuat, & nunquam desinat esse, facile virtute Dei reducetur ad corpus, in quo ante domicilium habuit: & in quo semel creata imposita est, tanquam ipsius vera forma substantialis. Cæterum aduertendum est, quod non tantum dominus concludit animæ immortalitatem, verum & corporum resurrectionem, eo quod dicit: De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est a Deo, dicente vobis: Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob? Non est

Deus mortuorum, sed viuentium. Nam si tantum in illis verbis dominus omnia præsciens, & futurum errorem Sadduceorum noscens, vellet animæ immortalitatem ostendere, diceret utique: Ego sum Deus animæ Abraham, & animæ Isaac, & animæ Iacob: Atqui cum ait: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, ostendit totum hominem integrum in resurrectione futurum. Nec enim anima Abraham est Abraham: homo scilicet ille patriarcha, qui ad conuallem Mambrae tres vidit, & vnum adorauit, & qui habuit uxorem Saram & filium Isaac: sed est anima, hoc est forma substantialis immortalis illius compositi ex anima & corpore, qui dicebatur Abraham. Cum igitur Deus dicat, se Deum esse Abraham, Isaac, & Iacob, innuit illos viuere quoad formam eorum substantialem, quæ est anima: & manifestat illos corpore reintegrandos quos suis nominibus vocat: quibus ex anima & corpore simul coniunctis homines appellare consueuimus, videlicet Abraham, Isaac, & Iacob. Sicque Sadducei se conuictos cernentes nihil amplius hiscere ausi sunt. Non miremur igitur si hæreses hisce calamitosis temporibus vigent: cum iam olim videmus inter Iudeos Sadduceos viuentes, qui circūcisi, & libros quinque Moysi recipientes, spiritum & angelos, & resurrectionem negabant. Quibus erat etiam notum dominum tres mortuos paulo ante suscitasse, videlicet filiam Iairi archi synagogi, & filium viduæ ad portas Naim: & Lazarum nobilem virum, fratrem Marie Magdalene & Marthæ, quatruiduannam iam fatentem in monumento. Deus etenim iustus est, quod omnis fatetur anima que nouit Deum: fatentur & Mahumetani, hæretici, & pagani. Si quis ergo vnicum Deum fatetur, cerie iustum & bonum fateri necessarium est. At hic non dissimularet multorum in hac vita scelera, si non esset in alio seculo puniturus: nec viros probos vexari à malis sineret: nisi bonis post hanc vitam esset retributio, & iniquis supplicium. Constat igitur animam in æternum viuere, & ostenditur corpus esse resuscitandum: quippe quod sit instrumentum omnium bonorum operum, pariter & malorum, ut puta homicidij, latrocinij, adulterij & aliorum omnium vitiorum quæ opere perpetrantur. Sic Abacuc propheta cap. primo ait: Onus quod vidit Abacuc propheta: Usquequo domine clamabo, & non exaudies? Vociferabor ad te vim patiens, & non saluabis? Quare ostendisti mihi iniquitatem & laborem, videre prædam & iniustitiam contra me: Quare respicis contemptores, & taces conculcante impio iustiores se? Quare id fiat o propheta quæris? Dicam: quoniam non est Deus mortuorum sed viuentium. Et quoniam impij ibunt ad æterna supplicia: iusti verò qui nunc conculcantur, æternæ vitæ solatia consequentur. Perpetuo utique animæ viuunt: corpora verò resurgent, & in utroque accipient debitam retributionem: iusti quidem mercedem æternæ felicitatis: iniqui verò æterni supplicij ultionem. Ne quicquam ergo causeris aduersus iustissimum Deum, qui reddet unicuique secundum opera eius: Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua, inquit beatus Ioan. Apocal. capit. vlti. Omnis porrò scriptura immortalitatis animæ & resurrectionis vltimæ plena est. Quod si aliter, quæ nam imago, quæ eue Dei similitudo inesset animæ? Cum autem diuina scriptura aasserat, Genes. prim. Deum opt. max. dixisse: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Rursum, Et creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem

dinem suam: non secundum corpus homo est imago & similitudo Dei, sed secundum spiritum. Quem beatus apostolus Paulus patrem spirituum dicit, ad Hebr. capi. 12. Non multo magis obtemperabimus patri spirituum, & viuemus? Est igitur anima immortalis, atque Dei viuentis imago & similitudo, quantum capax est creatura: perpetua scilicet: postquam creata est. Angelinamque & anime immortalitatis participes fiunt à creatione. Aternitatis verò capax solus Deus est: solus pater & filius & spiritus sanctus. Deus vnus aternus est, omni carens tempore & initio. Qui cum animas, & ipsos angelos, modo velit, ad nihilum redigere possit: se ipsum esse priuare non potest, quoniam id Deitatis naturæ repugnat, cui aternaliter inest semper esse. Ipsi honor, gloria, imperium sit, & laus ab omni anima in aeternum. Amen.

TRACTATUS SEXTVS.

In XXII. cap. beati Matthæi.

ET audiētes turbæ, mirabantur in doctrina eius: Turbæ mirantur, & pharisæi non corriguntur: res admiratu digna. Pharisei autem audientes quòd silentium imposuisset Sadducæis. Quid speres dicturum euangelistam? abierunt, recesserunt, receperunt eum, crediderunt hæc. Vtique id consequens erat in hac proposito sententia: Pharisei autem audientes quòd silentium imposuisset Sadducæis. Ceterum vide quid agat malitia, quid operetur inuidia, quidne parturiat odiū. Conuenerunt in vnum, & interrogauit eum vnus ex eis legis doctor, tentās eum. Iterum dominum tentare nituntur, cum totiens experti sint non posse obsistere sapientiæ eius: totiens impingere volunt in lapidem angularem, vt confringantur: & totiens lapidem commouent, vt super illos cadens conterat eos, & in minutissimum redigat puluerem. Magister quod est mandatum magnum in lege? Ait illi Iesus: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum & primum mandatum. Quod habetur Deuter. capit. 6. Dominus Deus noster, Deus vnus est. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Eruntq; verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atq; consurgens: id est cum ibis cubitum, & cum mane de lecto surges. Et aliquibus verbis interpositis eandem sententiam concludit: Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruiēs. Quod iterum repetitur Deuter. capit. 10, Ad decalogum ergo refertur ad primum mandatum. Nam Exo. 20. primum præceptum decalogi: & Deuter. 5. ponitur: Non habebis Deos alienos, non adorabis nec coles eos: ego sum dominus Deus tuus. Qui solum dominum habet Deum, diligere tenetur super omnia Deum suum. Nam secundum ordinem dilectionis, primò tenemur diligere quæ supra nos sunt. Deus ipse est creator & plasmator noster, redemptor & saluator noster, qui super omnia nobis est diligendus. Secundum autem simile est huic, quoniam dilectionis est. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Id autem refertur

ad septem præcepta secundæ tabulæ, cuius hæc erant capita: *Honora parentes. Non occides. Non mæchaberis. Non furtum facies. Non falsum testimonium dices. Non concupisces uxorem, nec rem proximi tui. Hoc autem est diligere proximū sicut nos ipsos, cū ea quæ nolumus nobis ab aliquo fieri, cuiusmodi illa sunt, quæ superius ex decalogo prohibentur, ne nos etiam illa proximo faciamus.* In his duobus mandatis vniuersa lex pendet, & prophetæ. Quod explicans beatus apostolus Paulus ad Rom. 13. capit. ait: *Qui enim diligit proximum, legem impleuit. Nam, Non adulterabis, Non occides, Non falsum testimonium dices, Non furaberis, Non concupisces, & si quod est aliud mandatum: in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Dilectio proximi, malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio. Qui autem vere diligit proximum, Deum diligit: eo quod Deus causa dilectionis proximi est, cum ab ipso præcipiatur. Aliàs quomodo genibus flexis præcaretur beatus Stephanus: Domine, ne statuas illis hoc peccatum (cum illum lapidibus Iudæi obruerent) quia nesciunt quid faciunt: nisi ita diligeret Deum, vt pro eo optaret mori, ac propter ipsum etiam inimicis peccati veniam postulare. Quomodo impleretur & illud, quod beatus apostolus Paulus cap. præcedenti, videlicet 12. ad Rom. ait: Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: nisi Deus super omnia diligeretur, & ex ipsius dilectione etiam in proximum inimicum diffunderetur dilectio. Quapropter totam legem implet, qui proximum diligit: cum ex Deo præcipiente ea proficiatur dilectio. Itaque diligens Deum super omnia primæ tabulæ præcepta implet: diligens verò proximum vera charitate propter Deum secundæ tabulæ præcepta perficit. Cum igitur perfecta dilectio ab eo pendet, quod Deus sic iubet, & per consequens ab ipsius dilectione: constat quod qui proximum diligit propter Deum, legem impleuit. Congregatis autem pharisæis, interrogauit eos Iesus, dicens: *Quid vobis videtur de Christo? Cuius filius est? dicunt ei, David. Quoniam tribui Iuda & David promissio de Messia facta est: Ait illis: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum dominum? dicens: Psalm. 109. Dixit dominus domino meo, sede a dexteris meis: Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Si ergo David vocat eum dominum, quomodo filius eius est? Et nemo poterat ei respondere verbum, nec ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare. Mira cæcitas phariseorum & scribarum: occupati siquidem temporalibus, omnium legis spiritum ignorabant. Dominus autem voluit diuinitatem suam illis astruere: & ex responsione eorum ex lege ostendere se verum filium Dei, ex ipsa nempe inducta litera psalmi: quia David vocat eum dominum, quo nomine solum Deum reges venerantur non filios: ex qua respondere possent, Vocat eum dominum, quia Deus est, ipsius verò filius dicitur secundum carnem, quoniam de virgine stirpis Dauidicæ natus. Cæterum cum facultatis terrenæ potio rem curam haberent, in scrutinio scripturarum obcæcati sunt: præsertim cum se tot offerrent testimonia in scripturis, quibus aperte ostendebatur Messias futurus Deus. Quorū quia plura supra trac. 9. in 21. ca. retulimus, hic citare iterū omittemus. Suspicati sūt cæci pharisæi hanc questionem: *Quod est mandatū magnū in lege, difficilimā habere solutionē, quoniam secundū beatū Hieronimum omnia præcepta æqualia esse arguere nitentur.* Dominus autem sapientia æterna**

incunctanter respondit, Dilectionis Dei esse maximū & primū mandatū. Maximū siquēdem est, super omnia Deum diligere ex præcepto. Quando ipse Deus superbeatissimus non ex præcepto, sed à natura habet, super omnia seipsum diligere. Et quidem dilectione illa ineffabili & infinita, qua se ipsum super omnia diligit, omnem suam creaturam diligit. Non tamen eam diligit infinite, sed secundum vniuscuiusque creaturæ modum, & qualitatem, ab illo infinito amoris fonte bona distribuit. Hoc siquidem ait Sapientia cap. 11. Diligis enim omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti: nec enim odians aliquid constituisti aut fecisti. Quomodo autem posset aliquid permanere, nisi tu voluisses? aut quod à te vocatum non esset conseruaretur? Parcis autem omnibus, quoniam tua sunt domine, qui amas animas. Hoc idem dominus per Hier. cap. 31. ostendit, dicens: Longè dominus apparuit mihi, & in charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans. Amore igitur condit dominus omnia: amore ignoscit peccantibus, verè si conuertantur: amore omnibus creaturis aliquam virtutem indit. Vidit enim Deus omnia quæ fecerat, & erant valde bona. Amore creata conseruat: amore factus est homo, vt nos saluaret: non quasi nos prius dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propiciatorem pro peccatis nostris. Cum autem diligere sit velle alicui bonum: tantum Deus dicitur aliquem diligere, quanto illi bona distribuit. Propterea diximus Christi humanitatem præ omnibus dilectam esse: quippe quam Deus omnipotens infinito verbo associauit, ac tanta vnitate coniunxit: vt Deus factus homo, & homo Deus verè dicatur per proprietatum, vtriusque naturæ diuinæ & humanæ communicationem. Post Christum nouimus maximè dilectam illam Deiparam virginem, cuius in visceribus Deus homo factus est, & nouem mensium spatio commoratus. Quæ illum semper virgo peperit, cum letitia vera Dei mater facta. Ipsa lactauit & nutriuit, dignatusque est Deus eam in gremio fouere illum, quem Deus pater verbum ante secula genuit. Deinde magis vel minus diligere dicitur Deus, cui maiora vel minora bona concessit. Nihil autem odit eorum, quæ fecit. Tamen peccata odit, quoniam ipse hoc distortum opus non fecit, sed praua voluntate sua peccator facit. Quapropter cum in inferno punit, quod homo male fecit: ipse naturam conseruat quam benefecit, quoniam amor eius immobilis perseuerat. Comparat beatus Augustinus immobilitatem Dei columnæ infixæ, in medio domus continuo permanentis: qui autem nunc ad dexteram, nunc ad sinistram, nunc ante, nunc retro se vertunt, hi mutantur: columna verò semper immobilis perseuerat. Sic homo dum peccat, mutatur à dextera in sinistram: dum pœnitet, iterum redit ad dexteram. Ex parte igitur nostra mutatio est. Deus autem de se ait: Ego enim Deus non mutor, Mala. capit. 3. Satis enim misericorditer agitur cum peccante, dum illi non adimitur esse. Nam si vasa figuli in figulum insurgerent, non nè illa contereret, & sub pedibus comminueret? Ita profectò. Deus verò cum vniuersa propter semetipsum operatus est, Prouerbio. 16. amore conseruat bonum quod fecit, iustitia autem punit malum quod homo fecit: Igitur hoc maximum mandatū est diligere diligentem omnia, super omnia: diligere summum bonum, super omnia bona: & præceptis eius parere, & ipsum amare corde,

corde, anima, & totis viribus, gratia domini nostri Iesu Christi: Cui cum patre & Spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS SEPTIMVS.

In XXII. cap. beati Matthæi.

NOuit amare Deus, discat amare homo: nec pigeat redamare amantem, diligere diligentem se. Summum enim bonum, quo se super omnia diligere ex tota anima, ex toto corde, ex tota mente, & ex totis viribus præcipit, eo dignatus est hominem summa dignitate extollere. Domine quid est homo, quia innotuisti ei? aut filius hominis, quia reputas eum? Homo vanitati similis factus est, dies eius sicut umbra prætereunt, psal. 143. Huic igitur domine, ob largissimum bonitatis tuæ donum dignatus es innotescere, & palam fieri: atque eum aliquid esse reputans, præcipis ut amet te, qui vanitati similis factus, eius prætereunt dies sicut umbra. Amari vis à tam humili creatura, coliq. à paupere homuncione. Diligam te domine fortitudo mea: firmamentum meum, refugium meum, liberator meus, adiutor meus, & protector meus, psal. 17. Cæterum quod te ò domine diligamus, quodque inter homines ille grauissima mulctetur pœna, qui tenon dilexerit super omnia: iustum, æquum, salutare, & nobis necessarium est. Quod autem præcipias te super omnia diligere, & pœnam insuper præcepto apponas, quare id facias, infirma. Tu infinito amore semper te ab æterno dilexisti, quid ergo tibi cum pauperculi homunculi dilectione? aut quid gloriæ tibi incrementum accedat, quanquam ab omni homine super omnia diligaris? Amor enim tuus, quo tu te infinite diligis non crescit, nec aliunde augetur. Nulla etiam bona tibi amor hominum afferre potest, cum te ipsum infinitum possides. Quid ergo est, quod sic vrget amari, sic præcipis super omnia diligere? Vis quæ ipse amor, quo diligis hominem quem fecisti: ille ipse præcipit amor, ut te super omnia diligamus. Vis ò summe & superbeatissime Deus, hominem tibi in gloria perpetuo associare: vis illum dum viuit, maximis bonis dotare. Amor est, qui coniungit amatum cum amante. O amor ardens, ò charitas inflammata, cuius radij à summo cælo, vsque ad terram penetrant. Scis ò animarum amator Deus, scis ò æterna sapientia patris, sine tui super omnia dilectione tibi coniungi non posse hominem. Quapropter amari præcipis, & super omnia diligere: ut habeas, unde tribuas te ipsum homini: & habeas quo coniungas tibi, & ipsum hominem. Amore igitur quo nos diligis, præcipis ut te diligamus: & quia amas, amari præcipis, hominem ab inuis volens in supremam extollere dignitatem: ut homo terrenus subleuatus ad cælum in domo tua habitet in secula seculorum: ut anima hominis super astra eneecta, te summo bono fruatur. Vis nobis non qualecunque bonum præstare, sed illud summum, quod cuncta excedit bona. Via qua ad te ascenditur, est amor tui super omnia: ad quem ascenditur, es tu dilectus super omnia: quo peruenitur, es tu infinitus super omnia. Præcipis, ut te amem, ut dones bonum super omnia bona: ut si am particeps, non modo omnium laudantium te, & qui custodierunt mandata tua:

sed etiam illius, quem laudant astra matutina, cuius pulchritudinem sol & luna miran-
 tur, & iubilant omnes angeli & spiritus beatorum. Propterea domine iustum est, vt
 relinquat homo patrem & matrem, & tibi Deo adhaereat: vt te super omnia diligens, sit
 vnus spiritus amore & dilectione cum Deo suo. Volens igitur summus amor, summam di-
 gnitatem, summum honorem, ac summam hominibus prestare felicitatem, praecipit se su-
 per omnia diligi: quasi verò rationalis homo, nisi volitione peruersa, posset aliud praeter te
 diligere. A te enim factus & conditus homo, à te cuncta creata subiecta homini, & in v-
 sum hominibus data: à te observatur homo, à te datur homo, per te viuit homo, per te re-
 ges regnant, principes imperant, & potentes discernunt iustitiam: per te redemptus est
 homo, propter hominem factus es homo, cur te super omnia non diligit homo? Tu semper
 diligens hominem praecipis illi, vt te super omnia diligit: vt super omnia etiam astra &
 vsque ad te ascendat, & felix in aeternum viuat: ne non intelligens homo comparetur iu-
 mentis insipientibus: & similis factus illis, sub pedibus non te diligentiam daemonum per-
 petuo detrudatur. Tibi ò summe Deus, ò immense amor, ò animarum amator, laus, gloria,
 benedictio sit & claritas, & sapientia, & gratiarum actio in secula seculorum amen: quo-
 niam praecipis te diligi à creatura tua super omnia, vt nobis bonum tribuas, quod est super
 omne bonum, quod tu idem ipse es benedictus in aeternum. O quam suavis est domine spi-
 ritus tuus in nobis, qui tam suauis dilectionis tuae ponis praecipitum, maximum & pri-
 mum. Alia namque praecipitum obseruans, aliud distinguit ab alio. Fur siquidem potest
 non occidere, & homicida non furari: & qui nomen tuum sacratissimum in vanum assu-
 mit, potest non mœchari: & mœchus non peierare. At ille qui te super omnia diligit, quan-
 diu manet in dilectione, nullum tuum praecipitum transgredi potest: & ita fit, vt amore
 hoc suauissimo omnia peragantur mandata. Quid enim suauius praecipitur potest, quid dulcia-
 us, quid sanctius, quàm diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota ani-
 matua, & omni mente tua? Adde quod si feceris omnia diligens, obseruasti mandata vni-
 ci adimpletionem praecipitum. Optimè igitur ait beatus apostolus Paulus ad Roman. 13. Pleni-
 tudo ergo legis, est dilectio. Cuius omnem effectum enumerat, pri. Corinth. 13. inquit:
 Charitas (quod tantumdem est, ac si dicas: qui diligit Deum super omnia) patiens est, be-
 nigna est, non emulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit
 quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet
 autem veritati: omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Quisquis au-
 tem his contraria fecerit, charitatem amittit, desinitque Deum super omnia ex charitate
 diligere. Vnde arbitror dominum dixisse Matth. cap. 11. Venite ad me omnes, qui la-
 boratis, & onerati estis, & ego reficiam vos: praecipitum nimirum amoris & dilectionis,
 proprio exemplo instituens: subdit namque: Tollite iugum super vos: cum enim iugum
 meum dicit, videtur etiam ipse collum iugo submisisse, cum ex nimia charitate factus est
 homo. Et discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Iugum enim meum suauis est,
 & onus meum leue. Quoniam praecipitum de dilectione est: & lex gratiae & euan-
 gelica lex amoris est: ideo iugum suauis, & onus meum leue, quoniam amor omnia
 lata & suauia reddit. Cetera verò praecipitum ob id videntur hominibus difficilia, vt ieiua-
 re, continere, inimico ignoscere, quoniam illis primi & maximi mandati obseruantia
 abest.

abest. Nam si Deum diligere super omnia, facile inimico iniuriam condonarent, facile ad præscriptum ab ecclesia tempus ieiunia obseruarent, facile non peierarent, ac facile continerent. Considera nunc miserrimum nostri temporis hæreticorum ingenium: non tantum ab obseruantia mandatorum, verum ab ipsa etiam fide recedentium. Qui quo longius à dilectione Dei super omnia absunt, tanto ab obseruantia maximi & primi mandati aberrant. Facit igitur dilectio Dei super omnia, vt facillime cætera obseruentur præcepta, suauissimaque reddantur. Quin & hominem in eximia dignitate adhuc viuentem constituit: nempe vt vnus efficiatur amore spiritus, cum summo infinito Deo & domino nostro. Efficat quoque, vt post huius vitæ curriculum perpetuo Deo vniatur per gloriam. His igitur omnibus consideratis, qui sanæ fuerit mentis, à dilectione Dei super omnia ex omni mente, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis viribus nunquam recedet. Faxit Deus, qui tanta nos pietate & misericordia dignatus est prosequi, scilicet tam suauis nos præcepto astringens, vt ab eius amore super omnia nunquam separemur: sed huiusmodi charitate ardentès, & igne amoris diuini inflammati, illum in gloria perpetuo possideamus, gratia domini nostri Iesu Christi: Cui cum patre & Spiritu sancto infinita semper inest dilectio, gloria, honor, & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS OCTAVVS.

In XXII. cap. beati Matthæi.

IN hoc diuinæ dilectionis super omnia, præcepto adhuc considerare oportet, quemadmodum ob aliud etiam videtur iniunctum: nempe vt homo perfectissime credat, posse in cælesti gloria Deo coniungi, cui præcipitur amore & dilectione in terra vniri. Qui enim ex tota anima, ex tota mente, ex toto corde, & ex omnibus viribus se præcipit diligi: nihil relinquit, quod non propter ipsum Deum summè dilectum diligatur. Præceptum domini lucidum illuminans oculos, inquit Dauid psal. 18. Illuminat namque oculos lucidum amoris præceptum: cum homini reddit certissimum vinculum vnionis, cum domino Deo per charitatis dilectionem, dum viuit: & ex hac vnione sperat per gloriam perpetuo illi coniungi. Sic nempe Magister sententiarum lib. 2. prima distin. ait, animam Deus corpori terreno associasse, in exemplum diuini verbi sibi vnientis humanitatem in Christo. Humanitasque Christi sic in vnionem suppositi à verbo diuino assumpta, fiduciam præstat homini, vt in gloria, fruitione & visione Deo fiat coniunctus. Sic de præcepto dilectionis dicere fas est, quo etiam Deus homini fiduciam præstat, sibi eum velle associare per gloriam, quem viuentem præcipit sibi vniri per dilectionem. Ad huius consequentiæ instar beatus apostolus Paulus ad Rom. cap. 8. ait: Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro omnibus nobis tradidit illum: quomodo non etiam cum illo nobis omnia donauit? A donatione proprii filij infert, etiam nobis donari & beatitudinem: quippe de prædestinatione electorum, ibi est sermo: ac si diceret, inanis esset donatio filij, & in mortè oblatio, nisi & prædestinationum in beatitudine consequeretur effectus. Nec dialecticorum regulæ nimis hîc tribuit beatus Paulus: an valeat argumentum à minori ad maius, vel à maiori ad minus: sed exemplari

vſus

vsus similitudine, concludit Deum non daturum fuisse filium in mortem, nisi vt electis donaret gloriam. Sic & Magister sententiarum, etiam loco relato argumentatus est: sic & nos pari modo de præcepto dilectionis inferimus. Nec enim Deus animam sibi in hac vita per charitatem vniri præcepto mandaret, tot verbis expresso, nisi vellet animam Deum super omnia diligentem, & sic à corpore exeuntem beatificare in gloria. Ita namq; in figura genti Israelitica, cui Deus terram promissionis se daturum promiserat, mare rubrum diuisit, Pharaone submerso in curribus & equitibus suis, vt populus Iudeorum sicco transiret vestigio. Ita illis Manna de caelo, & aquam de petra dedit. Haud secus etiam nobis, quibus dignatus est regnum caelorum promittere, septem sacramenta dedit, tum & corpus & sanguinem suum in cibum & potum animæ præstitit. De quo beatus Thomas in horis præcarijs ait illud, quod vniversa canit ecclesia: Et futuræ gloriæ nobis pignus datur. Ceterum ex verbis sacri euangelij vox illa, pignus, aliter prolata colligitur, cum dominus Ioan. 6. ait: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Pignus ergo æternæ vitæ est panis iste, sub cuius speciebus verum Christi corpus continetur: qui enim dignè manducat, vivit in æternum. Verum nostræ calamitatis oppidò quàm deploranda est negligentia, aut potius emendanda: qui varijs phantasmatibus terrenarum rerum dediti & occupati, adeò segniter Deum dominum nostrum diligimus, perinde ac ab illo non haberemus quicquid habemus, & sumus. In ipso namq; viuimus, mouemur, & sumus: vt ex Phenomenis Arati poetæ retulit beatus apostolus Paulus, Act. 17. cum prædicaret Athenis. Qua ergo cura est ille diligendus à nobis, in quo viuimus, mouemur, & sumus? qui & huiusmodi dilectionem à Iudeo expetebat, Deut. cap. 6. dicens: Audi Israel, dominus Deus noster, Deus vnus est. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota animatua, & ex tota fortitudine tua. Erunt q; verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atq; consurgens. At quanto hæc magis à Christiano homine Deus adimpleri expetit? Cui non iam suffocantur Aegypti, sed in baptismo abluuntur peccata. Cui non datur columna nubis per noctem, sed in sacramento confirmationis Spiritus sanctus. Cui non Manna in cibum suppeditatur, sed in sacratissimo eucharistiæ sacramento ipsum corpus domini exhibetur. Cui non præcipitur immolare bouem, caprum, seu agnum pro peccato, sed ipse filius Dei factus est oblatio & sacrificium in ara crucis. Qui & sacramentum penitentiae confessionis sacramentalis instituit, & sacerdotium secundum ordinem Melchisedech, ad reliqua sacramenta perficienda. Memini legisse me, iam olim apud Plutarchum, quòd ægrè ferens M. Antonius Iulij Cæsaris necè, quò cum illi & necessitudinis & amicitiae vinculum intercesserat, in ea quã habuit funebri oratione, populo retulisse, quicquid pro tuenda republica Cæsar præclare gesserat. Cumq; disertus orator sensisset, iam populum satis commotum, & gemitus silenter emittere: tunc occisi Cæsaris tunicam, vt erat sanguine madefacta, protulisse: atq; adeò populum commouisse in coniuratos Brutum & Cassium, vt deinceps ad necem quæsiti sint. Ceterum nos, qui non alium Iulium Cæsarem, vt illi olim, imperatorem habemus: sed Christum Dei filium Opti. Maxi. pro totius mundi salute flagellis cæsum, illusum, spinis caput transfixum, crucis patibulo traditum, felle atque aceto potatum, & cuius omnis sanguis pro nostra redemptione effusus est, veneramur & colimus: cur non mouemur ad vitia persequenda,

sequenda, non quidem Brutum & Cassium vrbe pellendos, sed blasphemias & periuria, sed spurcissimas carnis illecebras & impudicitiam, sed odia, inuidiam, lites, adulteria, furta, comessationes, ebrietatem, procacitatem, aleam, atq; alios nociuos ludos. Quae sanè omnia à Christiana republica, longe abesse conuenit. Quanquam, pro dolor, haec his temporibus, atq; adeò inter nos vigent, vt ausim dicere: si quis è longinquo pius Christianus obiectis oculis ad Christianorū aliquam urbem aduectus esset: qui solum verba (vt interim alia taceam) rixas, blasphemias, periuria, mendacia, & id genus alia, quae à perditissimis effuti solent, audiret: profecto is non ad Christianorum oppidum, quin potius (venia sit dicto) ad aliquod haereticorum seu infidelium, se aduectum existimaret. Praecipiebatur Iudaeo: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omni mente tua: idque ab illo studiose exquirebatur. Tu verò ò Christiane iam nunc excussa mentis caligine, mihi diligenter expende: quanto beneficia tibi à Deo collata excedant illa, quibus Iudaeorum populus donatus est: & ex vtrorumq; collatione perpende, quanto maiori feruore & animi promptitudine opus sit Christiano Deum diligere ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, & ex omnibus viribus eius. Seruus, cui dominus quinq; talenta tradiderat, alia quinq; lucratus est: qui verò duo accepit, alia duo his superaddidit. Ita nos etiā duplicemus amorem: omniq; studio prompti & laeti mandata domini exequamur, eum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, & ex omnibus viribus diligentes, gratia domini nostri Iesu Christi: Cui cum patre & Spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in aeternum. Amen.

TRACTATUS NONVS.

In XXII. cap. beati Matthaei.

TRia nunc perquirēda sunt ad huius praeccepti dilectionis diuinæ explicationem. Primum quidem quid accipiendum & tenendum sit per haec verba, toto corde, tota anima, tota mente, omnibus viribus. Non enim dicta sunt frustra, sed à dño Deo populo Iudaeorum prolata, & à Christo domino filio Dei, ad phariseos & doctorem interrogantem repetita. Nec enim Christus dominus hic totum proferret, si minus toto sufficeret: nec etiā cor, animam, mentem, et vires huic toto adiungeret, nisi necessarium foret ad salutem sic Deum diligere. Ex omnibus autē expositionib; nobis litera magis videtur accedere beati Thomae interpretatio 2. 2. quæst. 44. art. 5. Ait enim sanctus doctor: Ex toto corde, hoc est ex tota intentione: vt tota nostra intentio in omnibus feratur semper in Deum. Diuina vtiq; expositio haec, & amoris diuini praeccepto summè accommodata. Qui enim super omnia Deum diligit, semper omnia in illum dirigit. Quo enim ferri potest intentio, nisi in illum, cui anima semper oportet esse intenta? Quod si à Deo deuiet intentio, iam profecto in anima sopita est eius dilectio. Hoc enim dilectionis nimis est proprium (quando charitas non quaerit, quae sua sunt) semper in amatum ferri, & in omnibus illi velle placere. Sic mutuo se diligentibus viro & uxori, ait apostolus pri. Corint. 7. Qui sine uxore est, sollicitus est quae domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quae sunt mundi, quomodo placeat uxori: & diuisus est. Et mulier innupta & virgo, cogitat quae domini sunt, vt sit sancta et corpore et spiritu. Quae autē nupta est, cogitat quae sunt mūdi, quomodo placeat viro. Si igitur amor viri ad uxore, & è cōuerso, cogitare facit vtrūq; quomodo placeat alterutri:

cur non potius amor Dei, quam maxime requirat amantem sollicitum, quomodo in omnibus placeat Deo? Quapropter omnem suam intentionem semper in Deum dirigit, quod est ex toto corde Deum diligere, quod animæ nimis proficuum est. Nam si opus quodcunq; à sua natura bonum, non recta in Deum intentione facias, peccasti. Bonum utiq; ieiunium est: at verò dominus ait: Cum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, Matth. 6. exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes. Item, cum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt: sed nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Rursum, Cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, et angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus. Tu autem cum oraueris, intra cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Oratio, eleemosyna & ieiunium optima quidem opera sunt: si tamen non recta intentione fiant, peccat faciens. Igitur cum intentio hominis sit fons & origo boni operis, gratia eum diuina præueniente & adiuvante: necessarium est fontem semper habere purificatum, ut aqua bonorum operum ab eo fluens limpida sit & pura: alioqui ex cænofo ac turbido fonte operum aqua fluet impura. Ex toto corde ergo dominus præcipit super omnia diligere, atq; omnem nostram intentionem in illum ferri: qua omne opus nostrum directo tractamine currat. Ex tota anima: hoc est, ut appetitus noster reguletur secundum Deum. Anima nempe ab animando corpus nomen inuenit: cum igitur tot animando anima appetat, totq; animata caro concupiscat: tunc ex tota anima diligimus Deum, quando omnis noster appetitus regulatur secundum Deum: nihilq; est quod concupiscatur siue à voluntate siue à corpore, quod non placeat Deo. Nā qui per diuersa desideria voluntatis & carnis discurrit, à dilectione Dei longe utiq; abest: cum tantis & tam diuersis occupetur curis: & tot amatoribus quot habet desideria, se homo tradat. Et ex omni mente tua: hoc est, toto intellectu tuo, ut sepe intellectus noster subdatur Deo. Quod si omnes faceret, nullus esset hæreticus. Tunc enim intellectus subditur Deo: cum nihil arroganter intelligit, sed humiliter sentiens diuinæ scripturæ & sacrosanctæ matris ecclesiæ obediencia, & sanctorum expositionibus se totum accommodat. Quemadmodum beatus apostolus Pau. 2. Corint. 10. ait: Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Si enim sepe intellectus noster se subderet Christo, & sacrosanctæ matris ecclesiæ monitis: & se doctorum catholicorum doctrinæ accommodaret, in hæresim non incideret. Et ex tota fortitudine tua, dicitur Deuter. 6. & Marc. 12. & omni virtute tua, & Luc. 10. alius legis peritus tentans dominum, in responsum accepit: & ex omnibus viribus tuis. In idem hæc tria redeunt, fortitudo, virtus & vires. Ex omni enim fortitudine, virtute, & viribus: hoc est, quod omnis noster actus exterior subdatur Deo. Considera nunc et adiunge, quæ prædicta sunt à sancto doctore, & cernes hominem Deum vere diligentem, Deo nimis propinquum. Dicamus igitur sic: Diliges dominum Deum tuum ex toto intellectu tuo, non superbe te extollendo, sed illi, & scripturæ sacræ, & spōsæ eius ecclesiæ subdendo: omnemq; tuam intentionem in illum diriges, et omnem appetitum voluntatis & corporis ad ipsius voluntatis regulam compones: omnemq; in illum diriges actum tuum exteriorem. Ecce hominem verè Christianum, verè candidum, ac verè Dei dilectorem, & qui eum super omnia colat. Secundum autem perscrutandum est de obligatione
huius

Abul. q. 112.

huius præcepti. Aduertendum igitur, quod totum & perfectum idem sunt, secundum Philo. 3. Phisicorum. Ex quo verba domini perinde sumenda sunt, ac si diceret: Diliges dominum Deum tuum perfecto corde, perfecta anima, perfecta mente, perfectis viribus: hoc est, idem quod toto corde, tota anima, tota mente, tota fortitudine. Perfectio autem vnius dupliciter potest considerari: vel secundum quod potest habere, vel secundum quod debet habere. Secundum quod potest habere, in gloria erit homo perfectus: quia eousq̄, plus meriti potest habere: sanè accipe ad vsq̄, id tempus quo decessit: nam in purgatorio non meretur, sed satisfacit. Secundum quod debet habere, in statu innocentie fuisse homo perfectus. Similiter de hoc dilectionis præcepto, dicimus quod diligere perfecto vel toto corde, perfecta vel tota anima, perfecta vel tota mente, perfecta vel tota fortitudine potest accipi, secundum quod potest habere, & hoc modo adimplebitur hoc præceptum in gloria: vel secundum quod debet habere, ad quod præceptum obligat: & secundum Deū precipientem perfecte adimpleri potest in via, dum viuimus. Debet autem habere, vt nihil dilectioni diuine contrarium admittat, quod est peccatum mortale: & vt homo nitatur diligere, actū dilectionis emittendo, prout potest: totum intellectum subdendo Deo, sacre scripturæ, præceptis sanctæ matris ecclesiæ, doctrinæ doctorum, tum sanctorum, tum & aliorum vere catholicorum: & vt omnis eius appetitus reguletur secundum Deum, & actus exteriores illi subdantur. Hoc est quod homo debet habere in via, & hæc quæ diximus perfecte adimplere potest, faciendo illa. Hæc igitur sunt, quæ debet, & tenetur, & potest habere. Quod & dominus apertissima comprobauit sententia, dicēs Ioan. 15. Manete in dilectione mea. Quomodo domine in dilectione tua manebimus ex toto corde, anima, mente, & viribus? At: Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. Sicq̄, euanescent nebulæ hereticorum dicentium: non posse præceptum de dilectione Dei in via impleri, toto corde, tota anima, tota mente, tota fortitudine. Quoniam Deus iustus, & æquissimus expensor humanarū virium non præcepisset hoc præceptum primum & maximum, si illud non posset homo adimplere perfecte, secundū id quod debet & tenetur habere præcepta seruando, & quoad potest diligendo. Cum vero dilectio Dei, vsq̄, ad extremam horam, qua anima exit è corpore, augeri potest, secundum quod potest habere, dicitur in patria adimpleri. Tertio inquirendum venit, quare his verbis hoc explicatum est præceptum toto corde, tota anima, tota mente, tota fortitudine. Voluit nempe Deus hominem munire vndiq̄, & muro fortissimo cingere: ne in aliquod malum è quatuor, quæ in mundo maxima & præcipua sunt, incideret. Quorum vnum fuit malorum angelorum peccatum, qui superbia & exaltatione cordis, & rectæ intentionis defectu, directe in Deum peccauerunt: ideo præcipit omnem cordis cogitatum & intentionem in ipsum dirigi. Alterum malum mundi præcipuum fuit Adæ peccatum, qui appetitu obsequendi vxori peccauit, & illa appetitu esus: ideo tota anima omnis appetitus, omneq̄, desiderium in Deum ferri præcipitur. Tertium malum fuit idololatria, quæ secundum Richardum de sancto Victore lib. 4. exceptionum, incepit ab ædificatione turris Babel, cuius fit mentio Genes. 11. cap. ideo tota mēte, intellectu scilicet præcipitur in Deum dirigi: ne alium præter ipsum vel alio modo quàm ipse præcipit veneretur. Peccata ob quæ inundatione aquarum mundus fuit obrutus, vnum è quatuor præcipuis sceleribus fuit: quod potissimum accidit secundum cōmuniem expositorum sententiam in Gen. cap. 6. ob effrænata & turpissima carnis vitia: prop-
terea

terea dominus ait, ex tota fortitudine tua, vt omnes actus exteriores subdatur Deo: nullaq; sit actio quæ discrepet à sanctissima voluntate Dei. Qua propter doñs hisce verbis, toto corde, tota aña, tota mente, tota fortitudine suæ dilectionis explicauit præceptum: ne aperta remaneret aliqua rimula, qua efflueremur, & in aliquod barathrũ decideremus: quinimo amore eius vnde quaq; vallati & muniti, ipsi viuentes vniremur per gratiã dñi nostri Iesu Christi: (cui cum patre & spiritu sancto est honor, gloria & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS DECIMVS.

In XXII. cap. beati Matthæi.

ET quoniã possumus Deum diligere vel amore naturali ducti, vel quoniã vtilianobis sunt dona eius, vel dilectione charitatis: oportet aduertere hũc de quo loquimur amore charitatis esse dilectionẽ, non aliũ naturaliter. Siquidẽ vnũquodq; inclinatur in id à quo est quã ad se ipsũ: quo fit vt serpens totũ corpus exponat ad caput tuendũ, quoniã quodãmodo è capite totus viuificatur serpens. Homo etiã omnia membra exponit, ne lædatur in capite vel in corde. Hinc fit vt pro republica, cuius quis est ciuis (si tamẽ optimus ciuis est) appetat mori, ne ciuitas pereat. Cum igitur Deus sit principiũ nostrũ & summũ bonũ, homo et angelus naturaliter inclinatur ad Deũ diligendũ, quia natura inclinatur & fertur in id cuius est, potius quã ad se ipsum: & ratio imitatur naturã in quantũ potest: & sic in quantũ Deus est bonũ commune omnium, principiũ omnium, & summũ bonũ, plus naturaliter diligitur, ratione imitante naturã, quã se homo diligit. Sed ad hæc rarissimi sunt, qui aduertant: propterea nec sentiunt an sic diligant Deum, nec ne. De hoc amore non agit præceptũ de dilectione: quoniam hæc est quædam ratio à naturali inclinatione proficiscente, quæ pro maiori parte in æstimatione Dei plusquã sui continetur: & tali fine clauditur, magis quã vt attẽdat, vt omnẽ offensã Dei à se expellat, & illum pro viribus voluntate diligit, & õnes suos appetitus & actus exteriores illi submittat. Alius amor, qui est ob accepta beneficia potissimũ diligere, nõ directe & absolute in Deũ dirigitur, sed in vtilẽ sibi Deũ: quapropter propriã vtilitatem habet pro obiecto, magis quã ipsum Deũ. Alius amor est amicitie, de quo dñs ait: ex toto corde, tota aña, tota mente, tota fortitudine: quo anima Deũ tenetur diligere, seu diues seu pauper sit, siue ex sublimi in ima deiectus, siue ex infimis subleuatus. Hic amor dæmoni est terribilis, & aliquãdo incredulus. Qui sic dicebat Deo: Nũquid Iob frustra timet Deũ? nõne tu vallasti eũ, ac domũ eius, vniuersamq; substantiã eius per circuitũ? Ope ribus manũ eius benedixisti, & possessio eius creuit in terra. Vtili & mercenario amore arbitratus est dæmon beatum Iob dilexisse Deũ: sed extende, inquit, palulũ manum tuam, & tange cuncta quæ possidet, nisi in facie benedixerit tibi, Iob ca. 1. Maximũ ergo hoc est & primũ mandatũ, quãdo cætera mandata si charitate implẽtur meritoria sũt: si vero sine charitate fiãt, necessariũ est bonũ, at non meritoriũ. Per charitatẽ igitur aliorũ mãdatorũ adimpletio meritoria est: sine charitate autẽ nõ est aliquod opus bonũ vitæ æternæ meritoriũ. Sunt tamẽ & profunt opera bona quæ sine charitate fiũt, ad citius à peccato surgendum, ad cõsequendã salutẽ & temporalia bona augenda: nõ ita verò ad vitã æternã adipiscendã. Cuius rei ratio huiusmodi redditur, quoniã meritũ est respectu præmij secũdũ rationẽ perfectã, præmiũ autẽ ipse est Deus, cuius visione et fruitione anima beatificatur: solus autẽ amor

S. Tho primus
par. q. 60. art.
vltim.

Abul. q. 98.

& sola charitas habet Deū pro obiecto secundū rationē perfectā. Nā quamuis alie duæ vir-
 tutes theologicæ spes & fides, habeāt Deū pro obiecto, nō habēt illū pro obiecto secundū ratio-
 nē perfectam: quia fides est de Deo, vt de vero occulto reuelato: spes est de Deo, vt de ente ar-
 duo & difficulter attingibili: charitas autē est dilectio Dei super ōnia, cum quo in via vnitur,
 & in patria beatificatur. Qua propter actus charitatis meritorij sunt per se: actus verō fidei
 & spei meritorij per charitatē, quæ in patria cū consummat ur: fides & spes cessant, succedē-
 te fidei visione, & spei adeptione & fruitione. Nobilitat charitas omnē virtutē, & vsq; ad
 sidera tollit. Vnde est quōd beatus apostolus Paulus pri. Corint. 13. clamat dicēs: Si linguis
 hominū loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æsonās, aut
 cymbalum tinnies. Et si habuero prophetiā, & nouero mysteria ōnia, & omnem scientiam:
 & si habuero omnē fidē, ita vt montes transferā, charitatem autē non habuero, nihil sum. Et
 si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas: & si tradidero corpus meū, ita vt
 ardeam, charitatem autē non habuero, nihil mihi prodest. Sic igitur charitatem habenti om-
 nia quæ facit bona meritoria sunt, at illi qui charitatem nō habet, nihil quod facit, æternæ vi-
 tæ meritoriū est. De transgressione huius dilectionis Dei voluit glossa in cap. pri. de pœni-
 ten. disti. 5. accipi illud beati Iacobi in sua Canonica epistola ca. 2. cum inquit: Si quis totam
 legem seruauerit, offendat autē in vno, factus est omnium reus: videlicet si charitatem nō ha-
 bet, hoc tantum præceptum non obseruans, ingratus redditur omnibus beneficijs Dei. Tra-
 dit & alias duas expositiones: videlicet factus est omnium reus, hoc est pœna inferni damna-
 tione perpetua punietur, perindeatq; nullū obseruasset mādātū: nō autē intēsiōne pœnæ pro
 vno mortali punietur, ac si plura committeret. Nā secundum peccatorū quantitātē & qua-
 litatem erit & plagarum modus. Vel factus est omnium reus, quoniam dilectionis Dei præ-
 ceptum infringens commissio aliquo peccato lethali, merita omnium aliarum virtutū amit-
 tit, & omnia mortificantur, quousque charitas reuiscat. Quæ verō in peccato mortali bo-
 na opera fiunt, triuiale est mortuæ opera nunquam ad meritum vitæ æternæ consurgere.
 Secundum autem, scilicet præceptum, simile est huic. Diliges proximum tuum sicut te ip-
 sum. Simile accipe non dignitate, sed in actu: quoniam vtrumque præceptum de amore est.
 Quemadmodum dicimus de lineo panno tenui & crasso: pannus lineus tenuis lineus est, si-
 militer & crassus: ceteram dignitate & precio multum distat vnus ab altero: sic dilectio
 proximi similis est actu dilectioni Dei: Veruntamen dignitate & precio multum excellit
 Dei amor, quoniam est de summo bono. Facilius tamen videtur hominibus Deum diligere
 quàm proximum, eo quod à proximis multa sepe mala, & raro accipiūt beneficia: Deus ta-
 men opt. Maxim. amorem proximi quem videmus, ad experiendum an illum toto corde &
 anima diligamus, nobis ante oculos ponit: ipseque summus Deus nos nimis dilexit, quando
 vnigenitum filium suum pro nobis tradidit: Propter nimiam charitatem suam, inquit bea-
 tus apostolus Paulus, qua dilexit nos Deus. Ephe. 2. filium suum misit in similitudinem car-
 nis peccati, Rom. 8. vultque nos proximis hanc ipsam dilectionem rependere, pro quibus ip-
 se mortuus est & resurrexit: In hoc cognoscent omnes, quōd discipuli mei estis, si dilectionē
 ad inuicem habueritis, Ioan. 13. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi
 vos, Ioan. 15. Et idem Ioan. epistol. prim. cap. 3. inquit: In hoc cognouimus charitatem Dei,
 quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere

ac si dicat in hoc cognoscemus charitatem nostram, si pro fratrum animabus posuerimus vitam, si opus fuerit. Et capit. 4. ait: Si quis dixerit: quoniam diligo Deum: & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum, quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere? Et hoc mandatum habemus à Deo, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum. Si autem quæras quis sit proximus: audi beatum August. dicentem, quòd appellatione proximi omnem hominem oportet intelligas: quoniam nemo est, cum quò sit male operandum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, ad Roman. 5. quantumcunq; inimicus sit homo, nihilominus proximus est. Considerandū namq;e, quali nos Deus voluit lege ligare, amoris siquidem est: quoniam si dilexerimus eum, nihil nobis erit difficile. Qui enim amat suaviter operatur, & amanti nihil est difficile: & quantumcunq;e operetur verè diligens, semper plura facere concupiscit. Sic enim Genes. 29. legitur de Iacob. Seruiuit ergo Iacob pro Rachel septem annis: & videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine. Pro muliercula septem anni pauci videntur dies, quanto magis si dilexerimus Deum, omne obsequium exiguum existimabitur præ magnitudine amoris: & si corpus morti tradamus: omneq; bonum quod impenderimus proximo, recor dati quòd illud nobis precipit impendere, quem diligere ex toto corde & anima necessarium est, parum videbitur præ magnitudine amoris. Dilectio igitur Dei facillimam reddit proximi dilectionem: dilectio vero proximi testificatur, an diligamus Deum necne. Sicq;e mutua ista dilectio, prima est causa secunda: secunda vero testis redditur primæ: omniq;e decalogi lex refertur ad hæc, & prophetarum monita in his adimplentur, gratia domini nostri Iesu Christi: Cui cum patre & spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

Tractatus primus in XXIII. cap beati Matth.

Nunc, confutatis videlicet phariseis, Iesus locutus est ad turbas, & ad discipulos suos, dicens. Videtur ex his quæ sequuntur adesse phariseos, & dominum sermone & vultu conuersis ad turbas, & ad discipulos suos dixisse. Super cathedrā Moysi sederūt scribæ & pharisæi: Omnia ergo quæcunq; dixerint vobis, seruate & facite: secundum opera verò eorum nolite facere. Futuri erāt hæretici, qui propter abusus sacerdotum negarent sacerdotij potestatem: Hos confutat dominus, dicens: Quoniam scribæ & pharisæi sedēt super Moysi cathedram exercentes officium Moysi, omnia quæcunq; dixerint vobis seruate & facite. Si dixerint ieiunate, nolite prohibere ieiunia: si dixerint orate, nolite orationem tollere, si dixerint date eleemosynam, facite. Nec prætermittendum quod dominus ait, omnia idest in omnibus, propter sacerdotium & nominis dignitatem obedientiam præstate, non tantū bonis & modestis, sed etiā discolis. Nolite attendere quid ipsi faciunt, sed incunctanter quæ vobis præcipiunt, facite. Postquam igitur dominus obedientiam sacerdotibus exhibendam præcipit, vitia phariseorum & scribarum qui locum Moysi & septuaginta seniorum habebant, non tacet. Dicunt enim & non faciunt. Alligant autem onera grauia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea mouere.

Huiusmodi erant traditiones illæ de lauandis sæpe manibus: & immundum dicere eum qui non lotis manibus manducaret, & plura quæ dominus illis in sequentibus improperat. Omnia vero opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus. Hoc legentibus nõ minimũ peccatum videatur: cum nunc homines seculi sermẽ omnia ad ostentationem faciunt. Quod fuit vnũ ex impedimentis ne in Christum scribæ & pharisæi crederent, domino teste Ioan. cap. 5. qui ait illis: Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis: & gloriam, quæ à solo Deo est, non queritis? ac si dicat, omnia quæ facitis propter homines facitis, vt ab illis collaudemini: & non queritis laudem habere ab omnipotenti Deo. Omnia nempe opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus. Quæ sint ista continuo subiungit dicens. Dilatant enĩ phylacteria sua, & magnificãt fimbrias. Quod in proximis superioribus tractatibus diximus ex Deute. cap. 6. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua & ex tota fortitudine tua. Eruntq; verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo. Ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntq; & mouebuntur inter oculos tuos, scribesq; ea in limine & ostijs domus tuæ. Hoc volentes pharisæi tanquam cæteris sanctiores facere, thorat hoc est decem præcepta legis, membranæ inscribentes, à frõte appen debãt in modũ coronæ. Dicebãtur hæc phylacteria a verbo Græco φυλάξω, id est seruare, & thorat legem. Itaq; legẽ seruabant instar armarioli libros continentis, non tñ quæ in illis scripta sunt obseruantis. Hæc phylacteria literis & membranis potioribus in fronte ligantes dilatabãt hypocritæ isti viri: & magnificabãt fimbrias, quas dominus præcepit populo gestare in quatuor palliorum angulis hyacinthinas, vt recordarentur mandatorum Dei. Nũ. 15. has illi cæteris gestabant prolixiores. Considera nunc dissonantiam hypocritarum. Ecce phylacteria ampliora quàm cæterorum hominum in fronte gestãtur: ecce fimbria latior & prolixior in angulo pallij appenditur, quibus se sanctiores populo protestabãtur. Illis enim proprium fuerat à populo discriminari, dignitatis nomina abhorreere, in secessum viuere, & infima loca inter homines semper appetere: audi quod sequitur. Amant autem Sic phylacteriati & fimbriati primos recubitus in cænis, primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, hoc est ab omnibus salutari & venerari. & vocari ab hominibus rabbi. Antequam dominus ad reliqua eorum vitia procedat, doctrinam reflectit ex diētis ad institutionem discipulorum & nostram, dicens. Vos autem nolite vocari rabbi: vnus est enim magister vester, omnes autem vos estis fratres. Et patrem nolite vocare vobis super terram: vnus est enim pater vester, qui in cælis est. Nec vocemini magistri: quia magister vester, vnus est Christus. Hunc locum angustiore reputantes aliqui expositores, & ipsi angustiantur: cuius hic videtur quantum existimo verus sensus, ac si dominus diceret & vno verbo concluderet, ad horum instar ne vocemini magistri, quæ admodum isti volunt se patres appellari, tanquam præcipui: quæ omnia ob vanitatem faciunt, & gloriam humanam appetentes. Id nolite facere: recognoscite vos vestrum patrem habere in cælis, qui animam de nihilo creauit, quæ est forma corporis. Ille etiam vester est magister, qui filius vnicus est Dei. Nolite ergo de nomine quemadmodum & isti pharisæi inaniter gloriari. Quod hic sit literæ sensus, quæ subsequuntur verba exponunt. Qui maior est vestrum, erit minister vester. Qui autem se exaltauerit, humiliabitur, & qui se humiliauerit, exaltabitur. Ob vanitatem & superbiam

Phylacteria
vnde dicatur.

nominis, quo abutebantur pharisæi: ne vocentur magistri (idem est & rabbi) ne & patres
 super terram dicantur, quemadmodum isti volebant ob vanitatem patres appellari, domi-
 nus prohibet: & hæc a suis nomina exterminat. Non tamen prohibet gradus magistrorum,
 qui viris doctissimis in academijs tribuuntur: nec ut nō dicam⁹ progenitores nostros patres:
 & viros religiosos, & sacerdotes, & senes eodem nomine non veneremur, sed nequis ad
 instar superbiæ pharisæicæ, vanitatis, & hypocrisis, similibus se velit nominibus à populo
 honorificari, legem Dei non obseruans, ac suam præcipiens obseruari. Beatus namque apo-
 stolus Paulus ait, dominum dedisse ecclesiæ suæ pastores & doctores, ad Ephesi. capit. 4.
 & ipse se dicit doctorem gentium, primo Thimoth. prim. Nunc vero dominus iterum re-
 didit ad inceptum sermonem: damnat quæ vitia pharisæorum & scribarum (quorum tamen
 præcipit custodiri mandata ob eorum dignitatem & officium) tanquam cito moriturus,
 ne ad eorum conuersionem quicquam intactum relinqueret: Octo igitur sunt, quæ illis præ-
 ceteris dominus improperat, maledictionem vnicique promittens: horrendum sanè ex ore
 domini verbum, cum & horrenda sunt quæ illis dominus increpat crimina, dicens. Væ au-
 tem vobis, Væ maledictio est, scribæ & pharisæi hypocritæ, quia clauditis reg-
 nū coelorum ante homines: vos enim nō intratis, nec introeuntes finitis intra-
 re. Duplicem videtur hoc obiectum crimen habere sensum: vel de lege Moysi quarum plu-
 ranon obseruabant, nec obseruanda tradebant ob custodiam mandatorum suorum: quem-
 admodum & dominus illis dixit: Quare vos transgredimini mandatum Dei, propter tradi-
 tionem vestram, supra capit. 15. cum vellent omnino pharisæi suam de lotionem manuum
 traditionem obseruari, & præceptum de veneratione parentum violare, & sic violandum
 populo tradiderant: vel dominus illis improperat, quod non credunt domino: nec Ioanni de
 eo testimonium perhibenti, crediderunt: & volentes credere à fide auertebant, similes no-
 stri aui hæreticis, qui ob traditiones suas, Dei & sanctæ ecclesiæ præcepta violari satagunt.
 Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia comeditis domos viduarum,
 oratione longa orantes: propter hoc amplius accipietis iudicium. Hinc vide-
 tur, quod isti viduas decipiebant, pro defunctis earum viris prolixas deprecationes simula-
 te fundentes, vt auergerent censum: cum de viduis dominus dicit, & concludit, propter hoc
 amplius iudicium illos subituros, tum quod fecte orabant, non vt inde requies proueniret ani-
 mabus, sed vt marsupia implerent: tum ob damnum rapinæ quod hoc prætextu viduis in-
 ferebant. Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia circuitis mare, et aridā
 vt faciatis vnum profelytum: & cum fuerit factus, facitis eum filium gehen-
 nę duplo quàm vos. Nimis videntur fuisse solliciti ad quemcunque ex gentibus conuer-
 tendum. Qui postquam fuisse cōuersus, faciebant eum prauis suis moribus & exemplis ini-
 que agere: & peruersum esse duplo quàm se, vel iterum ad gentes reuertere & apostatate.
 Væ vobis duces cæci: Si cæcus cæco ducatum præstet, abo in foueam cadunt: ideo illos in
 hoc quod sequitur duces cæcos dominus vocat, qui dicitis: Quicumque iurauerit per
 templum, nihil est: Qui autem iurauerit in auro templi, quo scilicet parietes tem-
 pli incrustantur, Debitor est. Hoc isti faciebant, vt iurantes per aurum, iuramenta redi-
 merent auro. Stulti & cæci, quod enim maius est, aurum an templum, quod san-

Etificat aurum? Et quicumque iurauerit in altari, nihil est: quicumque autem iurauerit in dono quod est super illud, debet. Cæci, quod enim maius est, donum an altare quod sanctificat donum? Qui ergo iurat in altari iurat in eo, & in omnibus quæ super illud sunt: & quicumque iurauerit in templo, iurat in illo, & in eo qui habitat in ipso: & qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo qui sedet super eum. *Confutat dominus eorum errorem, quem in populo disseminauerant erga iuramentorum vim & obseruantiam: probans euidentissime templum & altare multo digniora esse quàm sit aurum & ornatu templi: & donum, quod super altare colloca- tur: cum donum ab altari sanctificatur, non è contrarium. Deinde ostendit quemadmo- dum iurans in templo iurat in omnibus quæ in illo sunt, & in Deum qui habitat in illo per uenerationem qua colitur: & assistentiam ad preces exaudiendas innocantium ipsum. Et iurans in altari, iurat in omnibus quæ in illo sunt. Et his etiam addit: & qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in Deum qui sedet super eum. Quemadmodum supra cap. 5. in hunc modum perspicuè etiam docuit dominus, non nobis iurandum, nec per cælum, nec per terram, nec per Ierosolymam: allegatis per dominum rationibus: imò nec per caput nostrum: cum non possimus vel capillum album facere, vel nigrum. Ut ibi de hoc prolixius tractauimus: & passim alias tam in veteri quàm nouo volumine grauissi- me prohibetur. Propterea hæc iuramenta toto studio sunt à Christianis cauenda, & à prælatis punienda. Quod dominus noster Iesus Christus in nobis sua gratia perficiat: Cui cum patre & spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum, Amen.*

TRACTATUS SECVNDVS.

In XXIII. cap. beati Matthæi.

Decimæ app-
bantur a do-
mino.

VÆ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia decimatis mentam & anethum, & cuminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium, & misericordiam, & fidem: hæc oportuit facere, & illa non omittere. Ductes cæci, excolantes culicem, camelum autem glucientes. *Insignes isti decimatores ob duplicem malitiam se de anetho, menta & cymino decimabant, sacerdotibus hæc præstantes, qui ex illis sacerdotio non fungebantur: qui uerò sacerdotes erant, summo sacerdoti decimam decimæ offerebant, secundum legem. Nu. 18. cap. Qui nimiam in hoc sanctitatem præ se ferentes: populū cogebant vsq; ad minimi oleris decimam per soluere, se ipsos in exemplum inducentes illius arctissimæ decimationis. Cæterum de fide Messie, quem ante oculos omni die habebant: & qui illis hæc nefanda crimina obijciebat, & de iudicio recto & uerò sine acceptione personarum faciendo: & de misericordia in pauperes admonebat, nulla illis cura. Hæc, uidelicet fidem, iudicium, & misericordiam oportuit præ oculis habere & facere, & illam decimationem non omittere. Decimas sacerdotibus dandas de minimis etiam oleribus dominus approbat. Cum enim exprobraret hæc minima ab eis fieri summo studio, & grauiora legis reliquisse, iudicium, misericordiam & fidem: in decisione quid horum & quomo-*

do faciendum sit, ait faciendum iudicium, misericordiam, & fidem habendam: & non dicit illam decimationem anethi, cymini, & menthæ omittendam. Ait siquidem. Hæc oportuit facere, & illa non omittere. Duces cæci. Cæcos duces illos iterum vocat ad dirigendum populum, qui tanta erant obtenebrata cæcitatibus nebula. colantes culicem. Hoc est, custodia arētissima minima custodientes, has scilicet decimationes minimorum olerum. deglucientes camelum. Sine ullo conscientia remorsu præmittentes fidem, iudicium & misericordiam, à similibus consortio liberet nos dominus. Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui mundatis quod foris est calicis & paropsidis, intus autem pleni estis rapina & immunditia. Immundissimos istos dominus dicit corde, cuius oppositum videlicet cordis munditia magna virtus & disposito est ad omnem virtutem. Sic David quærens: Quis ascendet in montem domini, aut quis stabit in loco sancto eius? respondit: Innocens manibus & mūdo corde, ps. 23. Et dominus: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, supra cap. 5. Arguit etiam illos rapinæ, subindicans eos ita magna cupiditate intus æstare, ut omnium si possent ad se facultates atraherent Phariseæ cæce, mūda prius quod intus est calicis & paropsidis, ut fiat & id quod de foris est mundum. Dupliciter hoc potest legi, vel, munda prius quod intus est calicis & paropsidis: videlicet eiusdem vasis interiora prius laua, deinde quod foris est, tanquam si ipsis pharisæis de more esset, lauare summa cura exteriora vasorum, interiora autem eorundem vasorum negligere. Itaq; secundum hunc legendi modum de vase fit comparatio ad hominem, quod magis videtur congruere euangelicæ literæ, cum dominus dicat: Qui mundatis quod de foris est calicis & paropsidis. Cum autem sermo iterum ad vasa dirigendus videretur, dicendo: et quod intus est negligitis, scilicet relictis vasorum interioribus, ad illos dominus flectit sermonem, dicens: intus autem pleni estis rapina & immunditia. Vel sic potest litera accipi: Pharisæe cæce munda prius quod intus est calicis & paropsidis, id est cordis tui: ut fiat quod de foris est mundum: si vis vasatua exterius mundari, munda tu prius cordis interiora. Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ a foris parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia. Sic & vos a foris quidē paretis hominibus iusti, intus autem pleni estis hypocriti & iniquitate. Hypocrisis falsa simulatio est. Siquidem sepulchra exterius simulant pulchritudinem: intus autem si prospiciantur plena sūt ossibus deformibus mortuorum & spurcitia: Pharisæi plusquam miseri exterius hominibus omnem specimen virtutis & sanctitatis ostendentes, intus pleni erant rapina & immunditia, simulatione falsa, & iniquitate. Cum audis iniquitatem, non astringas ad hanc vel ad illam culpam: omni illos agnosce crimine coinquatos: pleni sunt intus hypocriti & iniquitate. De istis præcipue dicit ps. Eripe me domine ab homine malo, a viro iniquo eripe me, ps. 139. Qui cogitauerunt iniquitates in corde, tota die constituebant prælia. Acuerunt linguas suas sicut serpentes, venenum aspidum sub labijs eorum: accusantes dominum, & in cruce positam, mouentes capita sua & blasphemantes. Postremò sequitur iniquitas eorum maxima: Væ quo eorum summa crudelitas annuntiatur. Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia ædificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iusto

Ornata & ædificata sepulchra prophetarum

Da iij rum